

STORTINGET

Innst. 612 L

(2020–2021)

Innstilling til Stortinget
fra helse- og omsorgskomiteen

Prop. 92 L (2020–2021) og Dokument 8:111 S (2020–2021)

Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Endringer i helse- og omsorgstjenesteloven og straffeloven m.m. (rusreform – opphevelse av straffansvar m.m.) og om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Jan Böhler, Per Olaf Lundteigen, Kjersti Toppe og Trygve Slagsvold Vedum om at rusavhengige ikke skal straffeforfølges

Til Stortinget

1. Sammendrag

1.1 Formålet med rusreformen

Departementet foreslår i Prop. 92 L (2020–2021) Endringer i helse- og omsorgstjenesteloven og straffeloven m.m. (rusreform – opphevelse av straffansvar m.m.) endringer i helse- og omsorgstjenesteloven, straffeloven, straffeprosessloven, politiloven, brukerromsloven og legemiddeloven. Lovendringene er en sentral del av regjeringens rusreform; reaksjoner mot personer som tas for bruk og besittelse av narkotika til egen bruk skal endres fra straff til hjelp, behandling og oppfølging.

Regjeringen erklærte i Jeløya-plattformen i 2018 å endre myndighetenes reaksjoner mot personer som tas for bruk og besittelse av narkotika fra straff til hjelp, behandling og oppfølging. Det var enighet om å «[g]jennomføre en rusreform for å sikre et bedre tilbud til rusavhengige, der ansvaret for samfunnets reaksjon på bruk og besittelse av illegale rusmidler til egen bruk overføres fra justissektoren til helsetjenesten.»

Regjeringen var imidlertid klar på at dette ikke under noen omstendighet omfattet å legalisere bruk og be-

sittelse av narkotika. Reformen innebærer således at erverv og innehav av en definert mengde narkotika til egen bruk fremdeles er forbudt, men at slik befatning med narkotika ikke lenger medfører straffansvar.

Rusreformen er en erkjennelse av at rusproblematikk i hovedsak er en helseutfordring og med det et anliggende for helsetjenesten, og ikke for justissektoren – også når det handler om bruk av illegale rusmidler.

1.2 Opphevelse av straffansvaret for bruk m.m. av narkotika

Bruk og besittelse av narkotika er forbudt etter legemiddeloven § 24. Forbudet gjelder ikke den som har «lovlig adkomst» til stoffet, for eksempel gjennom kjøp av legemiddel på resept. Brudd på legemiddelovens forbud mot bruk og besittelse av narkotika kan straffes med bøter eller fengsel inntil 6 måneder, eller begge deler, jf. legemiddeloven § 31 andre ledd.

Straffeloven § 231 forbyr bl.a. tilvirkning, innførsel, erverv og oppbevaring av narkotika. Strafferammen for forsettlig overtredelse av § 231 er bot eller inntil 2 års fengsel. Medvirkning til og forsøk på overtredelse er straffbart med samme strafferamme, jf. straffeloven §§ 15 og 16. Uaktsom overtredelse straffes med bot eller inntil 1 års fengsel, jf. § 231 annet ledd.

Riksadvokaten har i rundskriv 2/2014 Narkotikasaker gitt nærmere retningslinjer om bruk av strafferettslige reaksjoner i narkotikasaker. I praksis straffes bruk og besittelse av narkotika i strid med legemiddeloven § 24 som oftest med bøter avgjort ved forelegg, jf. straffeprosessloven § 255 første ledd.

Departementet foreslår å oppheve straffansvaret for bruk av narkotika og erverv og innehav av en mindre mengde narkotika til egen bruk. Straffriheten skal være

begrenset til inntil en nærmere fastsatt mengde og bare omfatte inntil tre ulike stoffer.

Personer som tas for slik befatning med narkotika, skal møtes med tilbud om hjelp og ikke med straff. Å straffe personer for bruk og tilhørende befatning med narkotika til egen bruk bidrar til stigmatisering og sosial utstøting, og står i veien for å møte den enkelte med tilbud om god oppfølging og behandling. Forslaget skal legge til rett for at tjenestene kan komme i posisjon til å hjelpe flere. Å oppheve straffansvaret kan etter departementets vurdering senke terskelen for å be om hjelp.

Etter departementets vurderinger er kunnskapsgrunnlaget for at fortsatt straffefølgelse av bruk m.m. av narkotika bidrar til å redusere narkotikabruken, eller til å holde bruken fortsatt lav i befolkningen, usikkert. Fagmyndighetene som har avgitt hørings svar, har ulikt syn på straffebudets preventive virkning og de eventuelle konsekvensene av å oppheve straffansvaret. Et stort antall av høringsinstansene slutter seg imidlertid til utvalgets forslag om å oppheve straffansvaret, samtidig som de presiserer at dette forutsetter styrking av det forebyggende arbeidet og forbedringer i oppfølgingsapparatet.

Mange av høringsinstansene mener forslaget om å oppheve straffansvaret vil ha en uheldig signaleffekt, særlig overfor unge.

Departementet mener forslaget er godt egnet til å signalisere at bruk av narkotika fortsatt er ulovlig selv om straffansvaret oppheves. Politiets mulighet for en siviltrettslig reaksjon i form av pålegg om oppmøte for den

rådgivende kommunale enheten, og den høye straffesammenheng for omsetning av narkotika, innebærer i seg selv et tydelig signal om at narkotika fortsatt er et uønsket fenomen. Det samme er politiets hjemmel til å beslaglegge all narkotika, også selv om mengden er under fastsatt terskelverdi.

1.3 Mengdebegrensninger for straffritt innehav av narkotika

Departementet viderefører utvalgets forslag om at det settes terskelverdier for de vanligste forekommende illegale rusmidler og illegalt ervervede legemidler. Verdiene skal sette et skille mellom straffbar og ikke-straffbar befatning med narkotika. Befatning med narkotika under terskelverdiene skal være straffritt, så lenge stoffet er ment til egen bruk.

Departementet opprettholder også forslaget om at terskelverdiene fastsettes i forskrift. Terskelverdiene bør imidlertid settes betydelig lavere enn Rusreformutvalgets forslag.

I tillegg til terskelverdi som angir skjæringspunktet der innehav av narkotika til egen bruk rammes av straffbestemmelsene, foreslår departementet en høyere terskelverdi. I spennet mellom lav og høy terskelverdi for straffbar befatning med narkotika til egen bruk er departementets forutsetning at påtalemyndigheten normalt bør reagere med påtaleunntatelse.

Departementets forslag til terskelverdier fremkommer i tabellen under:

Terskelverdier for straffri og straffbar befatning med narkotika

Stoff	Straffri terskelverdi	Terskelverdi der hovedregel er påtaleunntatelse
Heroin	2 gram	5 gram
Kokain	2 gram	5 gram
Amfetamin	2 gram	5 gram
GHB, GBL og 1,4-butandiol	0,5 desiliter	1 desiliter
LSD	1 lapp/«syreblotter»	3 lapper/«syreblottere»
LSD rent virkestoff	1 mg	2 mg
MDMA (pulver/krystaller)	0,5 gram	1 gram
Cannabis	10 gram	15 gram
Sopp inneholdende psilocin/psilocybin	20 gram	50 gram
Khat	500 gram	2 kg
Legemidler (Rusdosene beregnes på samme måte som ved anvendelsen av riksadvokatens foreleggsgrenser.)	15 rusdoser	25 rusdoser

1.4 Samfunnets reaksjon på straffri bruk m.m. av narkotika

Departementet foreslår at befatning med narkotika til egen bruk inntil laveste terskelverdi ikke lenger skal

være straffbart. Avdekking av slik befatning med narkotika vil derfor ikke kunne møtes med strafferettslige reaksjoner slik som i dag. Bruk m.m. av narkotika inntil

nederste terskelverdi skal imidlertid fortsatt være ulovlig.

Departementet foreslår at politiet skal få hjemmel til å pålegge personer som bryter forbudet mot bruk av narkotika og erverv og innehav av narkotika til egen bruk, å møte hos en kommunal rådgivende enhet for narkotikasaker.

Personer med rusproblem skal først og fremst møtes med tilbud om frivillig hjelp. Et pålegg om oppmøte for en kommunal enhet vil gi kommunen mulighet til å tilby personen oppfølging og hjelp dersom det er behov for det. Samtidig vil pålegget innebære en markering av at disse handlingene fortsatt er ulovlige.

Pålegg skal kunne gis dersom det er overveiende sannsynlig at personen har brukt, eller har forsøkt å bruke narkotika, har eller har forsøkt å erverve narkotika til egen bruk eller innehar eller har innehatt narkotika til egen bruk.

Pålegget innebærer en plikt for personen til å møte til innkalt time hos den rådgivende enheten. Personen skal få generell informasjon om det aktuelle narkotiske stoffet og konsekvenser av narkotikabruk, og frarådes videre bruk.

Departementet mener det bør ha en konkret konsekvens å unnlate å følge opp pålegg fra politiet om møteplikt for den rådgivende enheten for narkotikasaker. En mulighet for å sanksjonere eller trussel om sanksjon vil kunne virke individual- og allmennpreventivt for å unngå brudd på oppmøteplikten. Dette vil særlig kunne gjelde for unge brukere og ved eksperimentell bruk eller rekreasjonsbruk. En sanksjonsmulighet vil også fremstå som et pedagogisk virkemiddel for å understreke at det fortsatt er forbudt å bruke narkotika.

Departementet mener en adgang til å ilegge et overtredelsesgebyr vil være en hensiktsmessig form for reaksjon ved brudd på oppmøteplikten. Dette vil også gi økt sikkerhet for at reformen ikke er i strid med FNs narkotikakonvensjoner.

Sanksjon bør knyttes til eventuell manglende overholdelse av oppmøteplikten og ikke narkotikabruken i seg selv. Sanksjon bør heller ikke knyttes til manglende samtykke til, eller gjennomføring av tilbud om helsehjelp eller andre lignende tiltak foreslått av den kommunale rådgivende enheten.

Gebyr bør ikke kunne gis dersom det vil være urimelig tyngende sett i lys av overtrederens økonomiske situasjon og livssituasjon for øvrig.

Departementet foreslår at kompetansen til å ilegge gebyr legges til kommunen. Hvilken organisatorisk enhet i kommunen som skal administrere gebyret, bør være opp til den enkelte kommune å avgjøre. Departementet foreslår at gebyret settes til to ganger rettsgebyret. Det vil i dag si kr 2 398.

Etter forvaltningsloven § 44 kan forvaltningsorganer ilegge overtredelsesgebyr når det er fastsatt i lov. De-

partementet foreslår at hjemmelen for å ilegge overtredelsesgebyr ved manglende oppmøte for rådgivende enhet for narkotikasaker skal ligge i helse- og omsorgstjenesteloven.

1.5 Reaksjoner på straffbart innehav av narkotika mellom terskelverdiene

Erverv og innehav av narkotika til egen bruk av en mengde narkotika som overskrider den nedre terskelverdien, skal etter forslaget utgjøre straffbar befatning med narkotika. Etter departementets syn bør påtalemyndigheten normalt reagere med påtaleunntatelse med vilkår hvis den straffbare befatningen med narkotika er til egen bruk og ikke overskrider den øvre terskelverdien. Det foreslås en særregel i straffeprosessloven som regulerer bruk av påtaleunntatelse i slike tilfeller. Bestemmelsen åpner for at det kan settes som særvilkår for påtaleunntatelsen at siktede etter innkalling møter hos den rådgivende enheten for narkotikasaker, men påtaleunntatelsen kan gjøres ubetinget når siktedes forhold eller andre vektige hensyn tilsier det. Ved betinget påtaleunntatelse gjelder også grunnvilkåret om at gjerningspersonen ikke gjør seg skyldig i en ny straffbar handling i prøveperioden. Det forutsettes at riksadvokaten gir direktiver for den nærmere anvendelsen av bestemmelsen. Dersom påtalemyndigheten unntaksvis bringer forholdet inn for retten, bør domstolene normalt gi straffutmålingsutsettelse eller straffutmålingsfrfall.

1.6 Kommunal rådgivende enhet for narkotikasaker

Departementet viderefører Rusreformutvalgets forslag om å innføre en kommunal plikt til å etablere en rådgivende enhet for narkotikasaker med hjemmel i lov om kommunale helse- og omsorgstjenester.

Departementet støtter seg på utvalgets begrunnelser for at dette ansvaret plasseres på kommunalt nivå, som følger prinsippet om lavest mulig effektive innsatsnivå. Hensynet til nærhet til instansen som skal gjennomføre møtet og nærhet til kommunale tjenestetilbud mv, tilsier også at plikten bør hvile på kommunene.

Kommunene kan velge å inngå i interkommunalt samarbeid for å ivareta formålet med bestemmelsen om rådgivende enhet for narkotikasaker der forholdene ligger til rette for dette.

Kommunene vil kompenseres for merkostnader for oppgaver som følger av mottaksfunksjonen i den rådgivende enheten for narkotikasaker

Departementet vil ikke forslå å forskriftsfeste kompetansekrav slik utvalget har foreslått, selv om dette vil understreke betydningen av tverrfaglig utredning av tjenestebehov og behov for styrket samhandling.

1.7 Politiets mulighet for visitasjon og testing av narkotikapåvirkning

Departementet foreslår at politiet gis hjemmel til å avdekke narkotikabruk og innehav av narkotika til egen bruk i henhold til Rusreformutvalgets forslag til ny bestemmelse i politiloven om visitasjon av person med videre. Departementet foreslår ikke å gi hjemler for å anvende straffeprosessuelle tvangsmidler for forhold som ikke lenger skal være straffbare.

Det er, etter departementets vurdering, ikke anført argumenter som tilsier at politiet mister betydningsfulle virkemidler i sitt arbeid, verken med sikte på å avdekke narkotikabruk og innehav av narkotika til egen bruk eller for etterforskning av straffbar befatning med narkotika.

Departementet finner på dette grunnlag utvalgets forslag til ny § 9 a i politiloven om visitasjon av person tilstrekkelig til at politiet kan ivareta sin avdekkingsfunksjon. Av dette følger at de de straffeprosessuelle rettigheter og tvangsmidler politiet – etter forholdsmessighetsvurderinger – tidligere har hatt til rådighet for å avdekke og etterforske bruk og innehav og erverv av narkotika til egen bruk, ikke lenger kan anvendes.

1.8 Registrering i politiets reaksjonsregister og bruk av opplysningene til vandelskontroll

Departementet foreslår ingen endringer i politiregisterlovens regler om registrering av opplysninger i politiets reaksjonsregister og reglene om bruk av slike opplysninger til vandelskontroll. Informasjon om ilagte pålegg om oppmøte for rådgivende enhet for narkotikasaker vil dermed ikke bli registrert og heller ikke bli brukt til vandelskontroll. Begrunnelsen for dette er at pålegg om oppmøteplikt for den kommunale enheten på grunn av bruk eller innehav av narkotika inntil laveste terskelverdi ikke er en straffereaksjon og kan derfor ikke registreres i reaksjonsregisteret.

Bruk av narkotika kan ha betydning for yrkesutøvelse og utgjøre en risiko for samfunnssikkerheten, for eksempel bruk blant militært personell, politi, flygere og annet luftfartspersonell, helsepersonell med videre. Noen høringsinstanser er bekymret for konsekvensene for samfunnssikkerheten dersom opplysninger om ulovlig bruk av narkotika ikke skal fremgå av vandelsvurderinger.

Til dette bemerker departementet at de fleste narkotikalovbrudd i dag ikke fremgår av ordinære politiattester. Dette gjelder særlig overtredelse av legemiddelovens forbud mot ulovlig bruk og besittelse til egen bruk av mindre mengder narkotika. I 2018 ble det påtaleavgjort 18 738 forhold som gjaldt narkotikalovbrudd etter legemiddeloven. Dette utgjorde 55 prosent av alle narkotikalovbrudd. Påtaleunntatelse er en reaksjon som ikke tas med på ordinære politiattester.

Fortsatt vil alle saker som gjelder salg, overdragelse og oppbevaring med sikte på overdragelse etter straffelovens bestemmelser tas med på uttømmende politiattester.

Reaksjonen ved innehav av narkotika mellom terskelverdiene skal normalt være påtaleunntatelse med vilkår. Dette er en strafferettslig reaksjon som fortsatt skal føres i reaksjonsregisteret og føres på uttømmende politiattest.

Bruk av narkotika kan ha betydning for samfunnssikkerheten selv om forholdet er mindre alvorlig og ikke kan straffes. Dersom man mener at hensyn til sikkerhet er så tungtveiende at det er behov for en form for kontroll, må man finne alternative løsninger på de samfunnsområder dette gjør seg gjeldende.

Departementet vil ikke foreslå å slette opplysninger i reaksjonsregisteret som gjelder tidligere overtredelser av legemiddeloven § 31, jf. § 24 og reaksjoner på overtredelser av straffeloven § 231 i den grad saken gjaldt forhold som i denne proposisjonen foreslås gjort straffritt. En del av vandelskontrollen, og vurderingen av egnethet for en aktuell stilling mv., kan være om vedkommende har begått et straffbart forhold. Det finnes også en rekke eksempler på at opphevelse av straffansvar, ikke har ført til sletting av tidligere begåtte brudd i reaksjonsregisteret.

1.9 Tjeneste- og oppfølgingstilbud

Utvalgets forslag bygger på eksisterende struktur, oppgave- og ansvarsfordeling mellom kommune og stat innenfor helse- og velferdssektoren. Utvalget foreslo ingen nye rettigheter til tjenester for brukere av narkotika, og heller ingen etablering av systemer for oppfølging av personer med rusproblematikk som skulle komme i tillegg til, eller utenfor de etablerte tjenester og tjenesteni-vær.

Rett til nødvendig helsehjelp følger av pasient og brukerrettighetsloven. Både kommuner og regionale helseforetak har sørge-for-ansvar for innbyggere i sin kommune og region. Samhandling om pasienter og brukere følger av forvaltningsmessig samhandlingsplikt i sektorlovgivningen og konkret i bestemmelser om rett til koordinator og individuell plan, krav til samarbeidsavtaler mellom kommuner og helseforetak med videre. Departementet erkjenner at det finnes svikt i gjennomføringen ved ytelser av tjenester etter helse- og velferdslovgivningen, som dokumenteres blant annet i Helsetilsynets rapporter fra landsomfattende tilsyn med tjenestene, men finner ikke grunnlag for å innføre ytterligere rettigheter og plikter på rusområdet som følge av reformen.

Flere høringsinstanser i helsesektoren mener at det må være krav til rusfaglig kompetanse og en viss faglig standardisering av den rådgivende enhetens virksomhet for at reformen skal lykkes. Etter departementets

syn vil forsvarlighetskravet som ligger til helsetjenestene etter dagens regelverk være tilstrekkelig for å understreke at nødvendig kompetanse må inngå i den rådgivende enhetens oppgaveløsning. Det foreslås derfor ikke å innføre særlige krav til kompetanse som skal inngå i enheten.

Departementet vil imidlertid gi Helsedirektoratet i oppdrag å utvikle faglige retningslinjer og veiledende materiell for hvordan tjenestene best mulig bør innrettes med tanke på å realisere rusreformens formål.

1.10 Evaluering av rusreformen

Rusreformen fremstår som en av de mest betydeligste helsepolitiske, sosialpolitiske, ruspolitiske og kriminalpolitiske reformer i den senere tid. Både Rusreformutvalget og en rekke høringssvar uttrykker en klar forventning om at reformen evalueres. Departementet deler dette synet og foreslår å igangsette en følgeevaluering av reformen.

1.11 Økonomiske og administrative konsekvenser

Departementets forslag i proposisjonen legger, med unntak av å innkalle og gjennomføre møter med personer som er ilagt møteplikt, ingen nye oppgaver på kommunene. Departementets syn er imidlertid at selve mottaksfunksjonen, herunder etablering av systemer for mottak av meldinger, innkalling av personer ilagt møteplikt og gjennomføring av møtet samt etablering av system for forvaltning av gebyrordning, er å oppfatte som en ny oppgave for kommunene. Kommunene skal derfor kompenseres for de merkostnader som påløper til etablering av den rådgivende enheten.

I forbindelse med avdekket ulovlig, men straffri befatning med narkotika, må det etableres en struktur for hvordan opplysninger om at en person er pålagt oppmøteplikt av politiet skal meddeles kommunen på en måte som ivaretar personvern hensyn.

Politiets pålegg er å betrakte som et enkeltvedtak, og følgelig må det etableres et system for å håndtere klagesaker som gjelder ilagt oppmøteplikt.

Departementets forslag inneholder ingen andre endringer for politiet som skulle ha direkte betydning for deres øvrige etterforskningsmessige, polisiære og forvaltningsmessige oppgaver knyttet til fortsatt straffbar befatning med narkotika. Departementet forutsetter også at politiet vil videreføre sitt rus- kriminalitetsforebyggende arbeid i tett samarbeid med kommunene, samt fortsatt prioritere å være til stede i åpne rusmiljøer på samme nivå som før reformen.

Det er departementets syn at forslaget ikke innebærer administrative eller økonomiske konsekvenser for politi og påtalemyndighet mv. som må kompenseres. Det kan tvert om medføre reduserte kostnader som følge av mindre arbeid i hele straffesaks kjeden og redusert behov for kapasitet i kriminalomsorgen. Det er like-

vel ikke mulig, etter departementets syn, verken å tallfeste denne innsparingen eller å gjøre et uttrekk av justissektorens budsjett, da sektoren fremdeles har store og viktige oppgaver knyttet til både forebygging og etterforskning av alvorlig narkotika- og narkotikarelatert kriminalitet.

1.12 Dokument 8:111 S (2020–2021)

I dokumentet fremmes følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endring av legemiddeloven som sikrer at dersom besittelse eller bruk av narkotika har sammenheng med mistenktes avhengighet etter gjentatt bruk av narkotiske stoffer, skal ikke påtalemyndigheten forfølge forholdet straffrettslig.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslaget.

2. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Tore Hagebakken, Ingvild Kjerkol, Hege Haukeland Liadal, Tuva Moflag og Tellef Inge Mørland, fra Høyre, Erlend Larsen, Mari Holm Lønseth, Sveinung Stensland og Camilla Strandskog, fra Fremskrittspartiet, Kari Kjønås Kjos og Morten Stordalen, fra Senterpartiet, Kjersti Toppe, fra Sosialistisk Venstreparti, Nicholas Wilkinson, fra Venstre, Carl-Erik Grimstad, og fra Kristelig Folkeparti, lederen Geir Jørgen Bekkevold, viser til at i denne innstillingen behandles følgende saker:

- Prop. 92 L (2020–2021) Endringer i helse- og omsorgstjenesteloven og straffeloven m.m. (rusreform – opphevelse av straffansvar m.m.)
- Dokument 8:111 S (2020–2021) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Jan Böhler, Per Olaf Lundteigen, Kjersti Toppe og Trygve Slagsvold Vedum om at rusavhengige ikke skal straffefølges

Høring

Komiteen viser til at det ble avholdt felles høring med Stortingets justiskomite tirsdag 16. mars 2021 om de to sakene som behandles i denne innstillingen og om Dokument 8:119 S (2020–2021) om en forebyggings- og behandlingsreform innenfor rusfeltet. Rundt 60 ulike organisasjoner deltok på høringen, fordelt på om lag 150 personer.

Komiteen noterer seg at høringsinnspillene i hovedsak omhandlet elleve ulike tema: opphevelse av straffansvar, kommunens rolle og kostnader, forebygging, behandling, vandel og registrering, hvorvidt lov-

endringen vil føre til økt bruk av narkotika, ruskontrakter, differensiering av brukergrupper, terskelverdier, gebyr og oppmøteplikt, og samt hvorvidt politiet mister verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet.

Komiteens generelle merknader

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti mener det er viktig å påpeke at «Krigen mot narkotika» har ført til mye lidelse og hatt store konsekvenser for mennesker med rusproblemer. Disse medlemmer mener regjeringens rusreform er en viktig endring, fordi et rusproblem i all hovedsak er et helseproblem.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre viser til at regjeringen med dette følger opp Granavolden-plattformens punkt om å endre myndighetenes reaksjoner mot personer som tas for bruk og besittelse av narkotika, fra straff til hjelp, behandling og oppfølging, og flertallsmerknaden på Stortinget i Innst. 11 S (2017–2018). Personer som har rusproblemer har blitt stigmatisert og straffeforfulgt lenge nok. De mest utsatte blant oss har måttet bære skylden og skammen for sin egen rusavhengighet. Disse medlemmer mener tiden er inne for at vi slutter å straffe dem i samfunnet som trenger vår hjelp aller mest.

Disse medlemmer peker videre på at forskning viser ingen definitiv sammenheng mellom endringer i den strafferettslige reguleringen av narkotika og prevalensen av bruk. Det finnes ingen empiri som viser at opphevelse av straffansvar i seg selv fører til økt narkotikabruk.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti understreker at regjeringens forslag har et forebyggende og skadereduserende perspektiv og peker ut en ny, effektiv og human narkotikapolitikk. Disse medlemmer stiller seg bak regjeringens ambisjon om at forebygging fortsatt er viktig for å holde bruken av narkotika lav. Særlig er forebygging som er rettet mot barn og unge, viktig.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti viser til at regjeringen har satsset på forebygging og tidlig innsats rettet mot barn og unge hvert eneste år i regjering. Disse medlemmer merker seg at regjeringen kommer til å fortsette denne innsatsen. Regjeringen har blant annet styrket helsestasjon- og skolehelsetjenesten med 1,3 mrd. kroner og utvidet tilbudet om rask psykisk helsehjelp, for å kunne gi hjelp tidlig. Gjennom opptrappingsplanen for barn og unges psykiske helse legger regjeringen til rette for å styrke og videreutvikle oppføl-

gings- og behandlingstilbudet til unge med rusproblemer.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vil understreke at narkotika er forbudt. Flertallet viser til at narkotika er et samfunnsproblem som bringer med seg store kostnader og menneskelig lidelse. Narkotika truer ikke bare den enkeltes helse og trygghet, men understøtter også organisert kriminalitet i Norge og internasjonalt.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet støtter ikke regjeringens forslag om en generell avkriminalisering av bruk og besittelse av en definert mengde narkotika til eget bruk. Disse medlemmer legger allmennpreventive hensyn til grunn for at bruk og besittelse av narkotika fortsatt bør forbli straffbart, men ønsker et straffritak for personer med tung rusavhengighet.

Disse medlemmer ønsker en rusreform som både sikrer rusavhengiges rett til et verdig liv og nødvendig helsehjelp, og som forebygger ulovlig og helseskadelig bruk av rus, og hindrer flere unge fra å prøve ulovlige rusmidler. Disse medlemmer vil understreke at en endring for tunge rusavhengige ikke må svekke det rusforebyggende arbeidet. Det gjelder spesielt for unge mennesker.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til det langvarige og sterke engasjementet i Arbeiderpartiet for at tunge rusavhengige møtes med god helsehjelp og oppfølging istedenfor straffereaksjoner. Disse medlemmer viser til at Arbeiderpartiet i regjering allerede i 1998 fikk på plass et landsomfattende tilbud om vedlikeholdsbehandling med metadon, og at ruslidelser ble definert som sykdom på begynnelsen av 2000-tallet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til Stoltenbergutvalget, nedsatt av den rød-grønne regjeringen, som i 2010 løftet mange av de debattene som fortsatt preger feltet. Disse medlemmer viser også til at Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti har sørget for endelig lovfesting av sprøyterommene og en tettere oppfølging av gravide i LAR.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser også til initiativ fra storbyene om endringene i brukerromsloven, med åpning for inntak av flere narkotiske stoffer enn heroin i sprøyterom og muligheten for opplæring i, og utprøving av mer skånsomme inntaksmåter enn injisering. Disse medlemmer viser til at Arbeiderpartiet også har sørget for

at man utvider det oppsøkende tilbudet til tyngre rusavhengige, for eksempel gjennom en styrket satsing på feltsykepleiere, og har i tillegg jobbet for flere legemidler og økt valgfrihet i LAR. Disse medlemmer viser til at Arbeiderpartiet senest vinteren 2021 fikk flertall for at personer som har kommet ut av aktiv rus, skal sikres et botilbud hvor man ikke plasseres sammen med personer som fortsatt er i aktiv rus, i tillegg til krav om en forbedret finansieringsordning for heldøgns omsorgs- og rehabiliteringstilbudene innenfor rusfeltet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet vil understreke at å lykkes med bedre hjelp til rusavhengige krever en politikk som ser hele livssituasjonen for tunge rusavhengige. Disse medlemmer konstaterer at rusavhengighet rammer sosialt skjevt, og at sosiale og økonomiske vanskeligheter og psykiske plager gjør mennesker sårbare for å bli avhengige av både lovlige og ulovlige rusmidler. Disse medlemmer mener derfor at narkotikaavhengighet ikke bare er en justispolitisk utfordring, men også en sosialfaglig og helsefaglig utfordring.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti etterlyser en behandlingsreform som en del av en helhetlig rusreform. En behandlingsreform må innebære økte ressurser til kommuner og spesialisthelsetjenesten, med særlig vekt på det integrerte ettervernet. Disse medlemmer viser til at integrert ettervern handler om å sikre at behandlingstilbudene følger opp rusavhengige etter at de er ferdige med døgntilbud. Disse medlemmer mener tilbydere av døgntilbud innenfor tverrfaglig spesialisert behandling av ruslidelse (TSB) må få et tydeligere ansvar for forpliktende samarbeid med hjemkommunene om ettervern. Disse medlemmer viser til at det alltid skal utarbeides en individuell plan for oppfølging etter behandling, og at oppfølgingen må ha mål om tilbakeføring til ordinært arbeidsliv, utdanning eller annen aktivitet.

Disse medlemmer vil også løfte frem rusmestringstilbudet i norske fengsler, og mener dette må bygges opp og styrkes som en del av en behandlingsreform. Disse medlemmer viser til at regjeringens kutt innenfor kriminalomsorgen over år har ført til at det meste av det reelle programarbeidet i fengslene er borte. Disse kuttene har også rammet kapasiteten til rusmestringseenhetene. Disse medlemmer viser til at når innholdet og bemanning i fengslene reduseres, svekkes også den rehabiliterende delen av fengselsoppholdet. Disse medlemmer viser til at en stor del av innsatte har en problematisk bruk av rusmidler, og at det derfor er helt nødvendig at rusmestringstilbudet i norske fengsler må bygges opp og styrkes.

Disse medlemmer mener at det trengs mer kraftfull politikk for å hindre at unge kommer inn i rus, og for at unge mennesker med rusproblemer skal få bedre og raskere hjelp for å bli rusfri. Disse medlemmer vil styrke rusforebygging i samarbeid mellom skolehelsetjenesten, ungdomsråd, lokalt politi, organisasjonslivet og FAU ved skolene. Slikt arbeid må være kunnskapsbasert, og det er viktig å gjøre systematisk follow-up forskning for å identifisere og løfte frem de gode tiltakene. Disse medlemmer mener det må legges bedre til rette for at ungdom med rusproblemer tidlig fanges opp og møtes med hjelp og tett oppfølging.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Senterpartiet, støtter ikke regjeringens rusreform og forslaget om en generell avkriminalisering av narkotika til eget bruk. Flertallet er bekymret for signaleffekten en avkriminalisering vil ha, og at bruk av narkotika slik ufarliggjøres. Flertallet er særlig bekymret for konsekvensene en slik reform vil ha for narkotikabruken blant ungdom.

Flertallet viser til at narkotikabruk rammer både enkeltpersoner, familier og samfunnet generelt. Mange rusavhengige lever i fattigdom, under uverdige forhold og sliter med psykiske og fysiske plager. Personer med ruslidelser har i dag vesentlig kortere levetid enn andre grupper i samfunnet. Flertallet mener at alle rusavhengige har rett på et verdig liv og nødvendig helsehjelp.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at Senterpartiet arbeider for en endring av ruspolitikken i Norge. Narkotika skal fremdeles være forbudt, og det skal være et mål å redusere narkotikabruken i samfunnet. Personer med rusavhengighet må møtes med behandling og godt ettervern, og ikke straffefølges. Det er behov for å styrke helsetjenesten for å gi et godt helse- og omsorgstilbud til personer med rusproblemer og avhengighet. Samtidig må det føres en god forebyggingspolitikk blant barn og unge, for å hindre at ungdom begynner å bruke narkotika. Ungdom som eksperimenterer og starter opp med narkotikabruk, må sikres god tverrfaglig oppfølging. Også politiets forebyggende innsats blant ungdom må sikres. Dette medlem viser til at Senterpartiet ikke støtter en generell avkriminalisering av bruk, besittelse og erverv av narkotika. Dette medlem viser til at narkotikabruken i Norge er lav sammenlignet med andre land, og vil ikke risikere en økning i bruken som konsekvens av generell avkriminalisering. Dette medlem viser til Folkehelseinstituttets høringsuttalelse til regjeringens rusreform, der det står at det ikke kan utelukkes at narkotikabruken i befolkningen vil øke som følge av reformen. Der påpekes det også at Rusreformutvalgets

konklusjon om at reformen ikke vil føre til en nevneverdig økning i bruk, ikke er tilfredsstillende vitenskapelig begrunnet. Dette medlem vil påpeke at Rusreformutvalget (NOU 2019:26) ikke hadde et fritt mandat til å fremme forslag om anbefalte endringer i norsk ruspolitikk, men fikk i mandat å utrede en modell for å gjennomføre regjeringens ruspolitikk. Dette medlem viser til at regjeringens forslag til rusreform har skapt stor debatt, og at et stort flertall av både kommuner og politidistrikt er imot reformen. Dette medlem viser til at det var svært mange på komiteens høring som pekte på at reformen omhandlet verken en styrking av forebygging av narkotikabruk, eller bedre behandling og ettervern for rusavhengige. Dette medlem mener at dette er en stor svakhet med reformen, og at regjeringens rusreform fremstår som en ren avkriminaliseringsreform for narkotika i stedet for en helhetlig rusreform. Dette medlem registrerer at regjeringens avkriminaliseringsreform ikke har støtte i Stortinget, og mener det er positivt.

Dette medlem viser til at Senterpartiet vil endre ruspolitikken i Norge ved å sikre at rusavhengige møtes med helsehjelp og ikke straffefølges for besittelse, bruk eller erverv av narkotika til eget bruk, jf. Dokument 8:111 S (2020–2021).

Samtidig vil Senterpartiet ha en forebyggings- og behandlingsreform på rusfeltet, jf. Dokument 8:119 S (2020–2021). Dette medlem viser til at Senterpartiet i dette forslaget også fremmer flere konkrete tiltak for å styrke helsehjelp og oppfølging av rusavhengige, og tiltak for å intensivere forebygging av narkotikabruk blant barn og unge, samt en styrking av bruken av alternative straffereaksjoner. Sistnevnte representantforslag behandles i en egen innstilling, men må sees i sammenheng med innstillingen og forslagene i denne saken.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at regjeringen i proposisjonen ikke anser at rusreformen vil kreve økte bevilgninger til behandlingstilbudet – verken i kommunene eller i spesialisthelsetjenesten. Flertallet merker seg at flere høringsinnspill til Rusreformutvalgets rapport nettopp peker på behovet for økt helsehjelp til rusavhengige.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet viser til at disse partier ikke noen gang har støttet at hele ansvaret for samfunnets reaksjon ved bruk og besittelse av illegale rusmidler til eget bruk, skulle overføres fra justissektoren til helsesektoren. Disse medlemmer viser til at Senterpartiet har støttet at oppfølgingen i mye større grad kan skje i helsesektoren, men at en slik behandlingsreform

ikke på noen måte er avhengig av at man avkriminaliserer bruk og besittelse av narkotika til eget bruk.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til merknaden i Innst. 11 S (2017–2018):

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, ønsker å overføre ansvaret for samfunnets oppfølging av bruk og besittelse av illegale rusmidler til eget bruk fra justissektoren til helsetjenesten.»

Dette medlem viser til NOU 2019:26 Rusreform – fra straff til hjelp, og at regjeringens forslag til rusreform følger opp merknaden fra disse partiene.

Dette medlem har et samarbeid om denne saken med partiene Miljøpartiet De Grønne og Rødt, som ikke har plasser i helse- og omsorgskomiteen eller i justiskomiteen. Sosialistisk Venstreparti, Miljøpartiet De Grønne og Rødt støtter rusreformen og forslaget om avkriminalisering.

Dette medlem viser til at Sosialistisk Venstreparti har jobbet for å avkriminalisere illegale rusmidler siden 2017.

Dette medlem viser til Rapport om narkotika fra Stoltenbergutvalget i 2009, og påpeker at flere av forslagene har samme mål som forslagene i Prop. 92 L (2020–2021). Dette medlem viser til forslagene 3 og 4:

«Tilby avtaler om oppfølging som alternativ til påtale og anmerkning i strafferegisteret.

«Etabler tverrfaglige nemnder som vurderer tiltak for personer som pågripes for bruk og besittelse av narkotika.»

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti viser til enigheten i Granavolden mellom regjeringspartiene om en rusreform som endrer samfunnets reaksjon på bruk og besittelse av illegale rusmidler, ved at ansvaret overføres fra justissektoren til helsevesenet. Dette medlem støtter en helsereform for rusavhengige, og mener det er viktig at behandlingstilbud, hjelp og oppfølging til rusavhengige stadig forbedres og styrkes. Dette medlem viser til at regjeringen har styrket rusomsorgen med 2,4 mrd. kroner de seneste årene. Dette medlem vil påpeke at enigheten i Granavolden ikke sammenfaller med Kristelig Folkepartis primære syn i ruspolitikken, og er usikker på om en generell avkriminalisering bidrar til at man oppnår det man ønsker. Dette medlem vil fremheve viktigheten av forebygging, og at det særlig er viktig med tidlig innsats og forebygging rettet mot barn og unge. Dette medlem viser til at regjeringen har satset på dette hvert år, og har merket seg at regjeringen vil fortsette denne innsatsen. Dette medlem vil på bakgrunn av enigheten i Granavolden likevel stemme for avkriminalisering.

Samfunnets behandling av rusavhengige

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre mener straffeforfølgning av bruk og besittelse av illegale rusmidler til eget bruk har bidratt til stigmatisering, marginalisering og sosial utstøting, og kan ha stått i veien for å møte den enkelte bruker med hensiktsmessige og tilpassede tilbud og oppfølging. Straff for narkotikabruk har også en tendens til å ramme sosialt skjevt, og med det opprettholde og forsterke utenforskap for marginaliserte grupper.

Disse medlemmer viser til at stigmatisering, for eksempel systematisk å tillegge en gruppe særlige dårlige egenskaper, har betydning for utviklingen av samfunnets holdninger til gruppen som sådan. Disse medlemmer mener at stigmaet som har heftet ved narkotikabruk gjennom flere tiår med kriminalisering, også har betydning for befolkningens syn på brukergruppen.

Disse medlemmer mener at det å redusere stigma, både det tilsiktede stigma og de utilsiktede negative følgene av straffeforfølgning av mennesker med narkotikaproblemer, er et grunnleggende utgangspunkt for behovet for regjeringens forslag til rusreform.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet mener at rusavhengige har rett til et verdig liv og til nødvendig helsehjelp, uavhengig av hvilke rusmidler de bruker. Disse medlemmer ønsker derfor en omlegging av dagens ruspolitikk, og at personer med tung rusavhengighet skal møtes med hjelp og behandling istedenfor straffettslige reaksjoner.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet anerkjenner at rusavhengige er en stigmatisert gruppe. Disse medlemmer mener imidlertid det er en grov overforenkling å hevde at dette stigmaet først og fremst skyldes at narkotikabruk er straffbart. Disse medlemmer viser til at det er stigmaer knyttet til tobakksavhengighet og alkoholavhengighet, på tross av at dette er fullt lovlig produkter.

Komiteens medlem fra Senterpartiet merker seg at regjeringens partienes argumentasjon for rusreformen har endret seg fra å først handle om å forebygge overdoser, for så å handle om at rusavhengige må sikres bedre helsehjelp. Nå er hovedargumentet for rusreformen et ønske om å bekjempe stigmaet knyttet til rusavhengighet.

Opphevelse av straffansvar

Komiteen viser til at regjeringen foreslår å oppheve straffansvaret for bruk av narkotika og erverv og innehav av mindre mengder narkotika til egen bruk.

Komiteen viser til at straff er samfunnets sterkeste virkemiddel for å fordømme en handling og krever en solid begrunnelse. De positive sidene av straff må klart oppveies av de negative.

Komiteen peker på at noen av høringsinstansene mener forslaget om å oppheve straffansvaret vil ha en uheldig signaleffekt, mens andre mener en slik oppheving vil fjerne stigma, gi lavere terskel for å oppsøke hjelp, samt at straff ikke skal kunne benyttes for å hindre den enkelte i å skade seg selv.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti anser regjeringens forslag til rusreform som en erkjennelse av at rusproblematikk i hovedsak er en helseutfordring, og viser til at forslaget innebærer at ansvaret for å reagere overfor bruk og innehav av mindre mengder illegale rusmidler overføres fra justis- til helsesektoren.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre støtter regjeringens forslag til rusreform og de forslag til endringer i helse- og omsorgstjenesteloven og straffeloven m.m. som følger av Prop. 92 L (2020–2021).

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«I

I lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker gjøres følgende endringer:

§ 69 nytt fjerde ledd skal lyde:

Når straffeskyld anses bevist, kan påtalemyndigheten unnlate å påtale erverv, besittelse eller oppbevaring av narkotika til egen bruk som overskrider mengdebegrensninger for straffrihet bestemt i medhold av legemiddelloven § 31 femte ledd og straffeloven § 231 tredje ledd. Påtaleunntatsen kan gis på vilkår av at siktede ikke begår en ny straffbar handling i en prøvetid, og at siktede etter innkalling møter hos rådgivende enhet for narkotikasaker, jf. straffeloven § 37 første ledd bokstav k. Reglene i annet ledd og tredje ledd annet og tredje punktum gjelder tilsvarende. Kongen kan ved forskrift fastsette mengdebegrensninger for bruk av påtaleunntatelse etter denne bestemmelsen.

II

I lov 4. desember 1992 nr. 132 om legemidler m.v. gjøres følgende endringer:

§ 31 andre ledd skal lyde:

Erverv, besittelse og bruk av dopingmidler, jf. § 24 a første ledd, straffes med bøter eller fengsel inntil 6 måneder, eller begge deler.

§ 31 nytt femte ledd skal lyde:

Straff etter første ledd får ikke anvendelse på overtredelse av bestemmelser gitt i medhold av § 22 annet ledd, eller overtredelse av § 24, ved egen bruk av narkotika eller erverv eller besittelse av narkotika til egen bruk. Kongen kan ved forskrift fastsette mengdebegrensninger for straffrihet etter denne bestemmelsen.

III

I lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet gjøres følgende endringer:

Ny § 9 a skal lyde:

§ 9 a *Visitasjon av person, gjenstand eller oppbevaringssted*

Politiet kan visitere person, gjenstand eller oppbevaringssted, når det er overveiende sannsynlig at personen innehar et stoff som etter regler med hjemmel i legemiddelloven § 22 er å anse som narkotika.

Uten personens samtykke kan visitasjon etter paragrafen her bare skje etter beslutning av politimesteren eller den han bemyndiger. Dersom det må antas at formålet med visitasjonen vil forspilles ved opphold, kan beslutningen treffes av politiet på stedet. Det skal opplyses om hva saken gjelder og hva visitasjonen omfatter.

Utfallet av visitasjonen skal nedtegnes snarest mulig.

Politiet kan beslaglegge og tilintetgjøre narkotika som innehas uten lovlig adgang.

Departementet kan gi nærmere forskrifter om visitasjon og beslag i medhold av paragrafen her.

Ny § 9 b skal lyde:

§ 9 b *Testing av narkotikapåvirkning*

Politiet kan foreta en særskilt undersøkelse av om det foreligger tegn og symptomer på påvirkning av et stoff som etter regler med hjemmel i legemiddelloven § 22 er å anse som narkotika, når personen fremstår som påvirket av et slikt stoff og det foreligger rimelig grunn til å bekrefte eller avkrefte dette.

Dersom politiet anser det overveiende sannsynlig at personen er påvirket av narkotika, skal personen få tilbud om å gjennomføre foreløpig test som nevnt i vegtrafikkloven § 22 a første ledd eller å fremstilles for utåndingsprøve, blodprøve, spyttprøve og klinisk legeundersøkelse som nevnt i vegtrafikkloven § 22 a annet ledd, for å søke å fastslå eller avkrefte påvirkningen. Det samme gjelder dersom politiet anser det overveiende sannsynlig

at personen har brukt narkotika, og testing etter første punktum er egnet til å påvise den tidligere bruken. Test, prøve eller undersøkelse etter første og annet punktum gjennomføres av personell som angitt i vegtrafikkloven § 22 a tredje ledd.

Opplysninger om gjennomføring og utfall av tiltak etter paragrafen skal nedtegnes snarest mulig. Departementet kan gi nærmere forskrifter om beslutning og gjennomføring av tiltak etter paragrafen.

Ny § 9 c skal lyde:

§ 9 c *Pålegg om oppmøte for rådgivende enhet for narkotikasaker*

Politiet kan pålegge en person å møte hos rådgivende enhet for narkotikasaker i kommunen når det er overveiende sannsynlig at personen har brukt, eller forsøkt å bruke, stoff som etter regler med hjemmel i legemiddelloven § 22 er å anse som narkotika, eller at personen har ervervet, eller forsøkt å erverve, eller innehar eller har innehatt et slikt stoff til egen bruk. Politiet kan også pålegge foreldre eller andre med foreldreansvar for en person under 18 år som er pålagt oppmøteplikt etter denne bestemmelsen, å møte hos rådgivende enhet for narkotikasaker.

Vedtak om møteplikt for rådgivende enhet skal grunnngis.

Departementet kan gi nærmere forskrifter om vedtak etter bestemmelsen her, meddelelse av vedtaket, oversendelse av vedtaket til rådgivende enhet i kommunen og politiets behandling av opplysninger i slike saker.

§ 30 nytt andre ledd skal lyde:

Straff etter første ledd nr. 1 kommer ikke til anvendelse på unnlatelse av å etterkomme pålegg gitt i medhold av § 9 c første ledd.

IV

I lov 2. juli 2004 nr. 64 om ordning med brukerrom for inntak av narkotika gjøres følgende endringer:

§ 4 første ledd oppheves.

V

I lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff gjøres følgende endringer:

§ 37 første ledd bokstav j og k skal lyde:

- j) gjennomføre ungdomsoppfølging i konfliktrådet med varighet på inntil ett år, forutsatt at domfelte var mellom 15 og 18 år på handlingstidspunktet, at saken egner seg for slik behandling og at det foreligger samtykke fra domfelte og domfeltes eventuelle verger,
- k) møte hos rådgivende enhet for narkotikasaker etter innkalling, forutsatt at domfellelsen gjelder erverv, besittelse eller oppbevaring av narkotika til domfeltes egen bruk som overskrider mengdebegrensninger

for straffrihet bestemt i medhold av legemiddeloven § 31 femte ledd og straffeloven § 231 tredje ledd, eller

Nåværende første ledd bokstav k blir første ledd ny bokstav l.

§ 53 fjerde ledd skal lyde:

Dersom lovbrøteren var under 18 år på handlings- tidspunktet, kan retten bestemme at fullbyrdingen av straffen utsettes i en prøvetid (betinget bot). *Det samme gjelder når en lovbrøter har ervervet, besittet eller oppbe- vart narkotika til egen bruk som overskrider mengdebe- grensninger for straffrihet bestemt i medhold av legemid- deloven § 31 femte ledd og straffeloven § 231 tredje ledd.* Prøvetiden skal i alminnelighet være to år. Fullbyrdings- utsettelse gis på det grunnvilkår at den domfelte ikke begår en ny straffbar handling i prøvetiden. I tillegg kan retten fastsette særvilkår som nevnt i § 36 og § 37 bok- stav a til k. Den siktede skal få uttale seg om særvilkår før de fastsettes. § 39 gjelder tilsvarende så langt den passer. Ved forelegg gjelder reglene om betinget bot tilsvarende så langt de passer.

§ 231 nytt tredje ledd skal lyde:

Straff etter første og annet ledd får ikke anvendelse på erverv eller oppbevaring av narkotika til egen bruk. Kon- gen kan ved forskrift fastsette mengdebegrensninger for straffrihet etter denne bestemmelsen.

VI

I lov 24. juni 2011 nr. 30 om kommunale helse- og om- sorgstjenester m.m. gjøres følgende endringer:

Ny § 3-9 b skal lyde:

§ 3-9 b *Rådgivende enhet for narkotikasaker*

Kommunen skal ha en rådgivende enhet for narkoti- kasaker. Denne enheten skal ha ansvaret for å møte per- soner som er ilagt oppmøteplikt etter politiloven § 9 c. Det samme gjelder når oppmøte for enheten er satt som vilkår for en bestemt strafferettslig reaksjon.

Departementet kan gi nærmere forskrifter om den rådgivende enheten, blant annet om organisering og tje- nestens innhold, inkludert formidling til og samhandling med andre tjenester og om kommunens behandling av opplysninger i slike saker.

Ny § 3-9 c skal lyde:

§ 3-9 c *Overtredelsesgebyr*

Kommunen kan ilegge overtredelsesgebyr, jf. forvalt- ningsloven § 44 på to ganger rettsgebyret til personer som forsettlig eller uaktsomt unnlater å overholde pålegg gitt med hjemmel i politiloven § 9 c om oppmøte for rådgiven- de enhet for narkotikasaker.

Gebyr etter første ledd kan bare ilegges personer over 16 år. Gebyr kan ikke ilegges dersom det vil være urimelig tyngende sett i lys av overtreders økonomiske situasjon

og livssituasjon for øvrig. Gebyr skal ikke ilegges når opp- møte for rådgivende enhet for narkotikasaker er satt som vilkår for en bestemt strafferettslig reaksjon.

Statsforvalteren behandler klager på vedtak om overtredelsesgebyr etter første ledd.

Statens innkrevingsssentral krever inn gebyr gitt med hjemmel i første ledd etter reglene i lov 11. januar 2013 nr. 3 om Statens innkrevingsssentral.

VII

1. Loven gjelder fra den tiden Kongen bestemmer. Kongen kan sette i kraft de enkelte bestemmelsene til forskjellig tid.
2. Kongen kan gi nærmere overgangsregler.»

Komiteens medlemmer fra Arbeider- partiet og Senterpartiet viser til at det allerede i dag er grupper som er unntatt fra straffansvar i lovver- ket. Disse medlemmer mener tung rusavhengighet bør gi unntak for straffereaksjoner for bruk og besittelse av narkotika, og at reaksjonene istedenfor legges til hel- setjenesten. Disse medlemmer vil understreke at kravene for en slik begrenset avkriminalisering må være klare, fordi en restriktiv unntaksadgang er lettere å håndheve.

På denne bakgrunnen fremmer disse medlem- mer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede og fremme for- slag til nødvendige endringer i lovverket som sikrer en avkriminalisering for bruk og besittelse av mindre bru- kerdoser for tunge rusavhengige, slik at denne gruppen møtes med god helsehjelp og oppfølging istedenfor straffereaksjoner».

Komiteens medlem fra Senterpartiet vil vise til Senterpartiets representantforslag om at rusav- hengige ikke skal straffefølges, jf. Dokument 8:111 S (2020–2021), der det foreslås følgende:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endringer i legemiddeloven som sikrer at dersom besit- telse og bruk av narkotika har sammenheng med mis- tenktes avhengighet etter gjentatt bruk av narkotiske stoffer, skal ikke påtalemyndigheten forfølge forholdet strafferettslig.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet mener det er avgjørende å sikre at tunge rusavhengige får hjelp til å komme ut av rusmiddelmissbruket. Den beste løsningen for å få til dette mener disse medlemmer er gjennom frivillig avrusning og rehabilitering.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folke- parti, støtter ikke ideen om delvis opphevelse av

straffansvar for bruk av narkotika og erverv og innehav av en mindre mengde narkotika.

Flertallet viser til at spørsmålet om en differensiering i lovverket mellom ulike brukergrupper er godt drøftet i regjeringens lovproposisjon. Flertallet peker på at en slik differensiering vil være i strid med det strafferettslige likebehandlingsprinsippet. Riksadvokaten uttalte i sin høringsuttalelse til Rusreformutvalget følgende:

«Strafferetten kan vanskelig operere med en straffe-trussel for noen, men ikke alle, for samme type handling».

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at tidligere riksadvokat Busch har en annen vurdering, og mener at det er fullt mulig å få til en slik differensiering. Dette medlem påpeker at regjeringen selv åpner for en slik differensiering, og viser til Senterpartiets merknader om dette flere andre steder i denne innstillingen (under overskriftene Differensiering av brukergrupper, og Oppmøteplikt og gebyr, og Terskelverdier).

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre viser til at det ikke finnes kunnskap som tilsier at opphevelse av straffansvar i seg selv fører til økt narkotikabruk. Derimot er det kunnskap som viser at straff har en rekke negative sider, og at straff kan hindre at mennesker som trenger hjelp, ber om hjelp. Helsedirektoratet viser i sitt høringsinnspill til at noe av grunnen til at rusreformen er viktig, spesielt gjelder unge mennesker som ikke søker hjelp eller dropper ut av behandling. Videre argumenterer Helsedirektoratet for at avkriminalisering vil kunne bidra til å senke terskelen for å søke hjelp. Dette støttes av de regionale helseforetakene, som i sitt høringsinnspill sier at de regner det som sannsynlig at mennesker lettere kan komme til behandling og at annen sykdom kan avdekkes. Videre presiseres det at de regionale helseforetakene anser det som nødvendig at lovendringen omfatter både rekreasjonsbrukere og langvarige rusmisbrukere.

Disse medlemmer mener straff kan gjøre det vanskeligere å fange opp unge mennesker som er på vei inn i rusproblemer og rusavhengighet. Straff kan bidra til utenforskap og forsterke kriminelle løpebaner. Dette er noe som alle, og ikke bare de som berøres direkte av rus, rammes av. Disse medlemmer viser til at utfordringer med utenforskap rammer hele samfunnet, og som også lovlidige ungdom bærer kostnadene av, i form av mer vold og utrygghet i lokalmiljøet. Når disse medlemmer støtter rusreformens mål om avkriminalisering, så handler dette om hvilke negative konsekvenser straff har både for den enkelte og for samfunnet. Disse medlemmer understreker imidlertid at narkotika-

bruk fortsatt skal være forbudt, at narkotikabruk kan ha negative helsemessige konsekvenser og at samfunnet fortsatt skal reagere dersom det avdekkes bruk og besittelse av narkotika til eget bruk. Men disse medlemmer mener det ikke lenger kan rettferdiggjøres å bruke samfunnets strengeste virkemiddel ved bruk og besittelse til personlig bruk når det ikke finnes empiri for at straff hverken har en allmenn- eller individualpreventiv effekt.

Disse medlemmer viser til at spørsmålet om å differensiere opphevelse av straffansvar mellom ulike brukergrupper er drøftet i regjeringens lovproposisjon, i komiteens høring den 16. mars 2021 og i høringsinnspill til Rusreformutvalget.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Senterpartiet, viser til at både Rusreformutvalget og regjeringen selv stadig bruker formuleringen «Fra straff til hjelp» om den foreslåtte rusreformen. Flertallet registrerer imidlertid at NOU 2019:26 i svært stor grad konsentrerer seg om å argumentere for at verken straff eller andre ikke-frivillige reaksjonsformer er hensiktsmessige overfor narkotikabruk. Flertallet merker seg samtidig at utredningen i svært liten grad diskuterer hvordan forebyggings- og tjenestetilbudet skal bygges opp som følge av at man endrer reaksjonsformen mot narkotikabruk. Flertallet konstaterer at også proposisjonen bærer preg av dette, og viser til følgende utdrag:

«Departementet forventer ikke en økning i antall personer som har rett til nødvendige helse- og omsorgstjenester fra kommunen i en grad som tilsier at kommunesektoren må styrkes betydelig økonomisk.»

Flertallet konstaterer dermed at regjeringen ikke forventer at flere rusavhengige vil få hjelp som følge av den foreslåtte reformen.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti viser til at rusreformen ikke er ment å være en behandlingsreform – det har Opptappingsplanen for rusfeltet, gjeninnføringen av den gylne regel og nær halvering av ventetiden i TSB vært.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti registrerer at regjeringspartiene slår fast at regjeringens rusreform ikke har som hensikt å sikre økt behandling og bedre ettervern for rusavhengige, og regjeringspartiene mener at dette er ivaretatt gjennom eksisterende planer. Disse medlemmer er sterkt uenig i dette, og mener at rusfeltet trenger å styrkes, både gjennom bedre behandling og ettervern i kommunene, i spesialisthelsetjenesten, og gjennom mer sammenhengende tjenester. Disse medlemmer viser også til det

store behovet for bedre rusbehandling og -oppfølging blant innsatte i fengsel.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre viser til at rusreformen i seg selv er en løsning på problemet med at vi straffer mennesker som har behov for hjelp, uten å ha et faglig grunnlag for å si at straffen virker forebyggende eller hjelpende, og at straff i seg selv er ment å påføre stigma. Disse medlemmer mener at ved å redusere opplevelsen av utenforskap, legge til rette for at mennesker med hjelpebehov tidligere kan oppsøke tjenestene uten risiko for straff og stigmatisering og gradvis endre nordmenns holdninger til mennesker med ulike rusproblemer, kan vi snarere komme i en situasjon hvor trykket på hjelpetjenestene blir mindre, fordi vi forebygger bedre, hjelper tidligere og evner å inkludere også mennesker med ulike rusproblemer i skole- og arbeidsliv.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet viser til dissensen fra utvalgsmedlem Rune Solberg Swahn i NOU 2019:26. I dissensen blir det anbefalt å videreføre dagens mulighet for bruk av straff, dog med enkelte presiseringer. Bruk av straff overfor dem som er narkotikaavhengige (problembrukere), anbefales som hovedregel ikke. Praksis for å ikke anvende straff i slike saker som en hovedregel kan reguleres gjennom for eksempel et påtaledirektiv. For å styrke helsehjelpen til problembrukere foreslås det i dissensen blant annet at kommunene pålegges å opprette drop-in-plasser som er tilgjengelige 24 timer i døgnet. Disse medlemmer merker seg at det for ikke-avhengige brukere av narkotika (eksperimentbrukere og rekreasjonsbrukere, inkludert personer under 18 år) anbefales i dissensen å opprettholde muligheten for straff, men med en utvidelse av alternative straffereaksjoner. Det kvalitative innholdet i dagens alternative straffereaksjoner anbefales forbedret, og andelen der det brukes alternative straffereaksjoner for denne gruppen, anbefales økt. For personer under 18 år med avdekket bruk og besittelse av narkotika, anbefales i tillegg en pålagt foreldreveiledningssamtale utført av en ruskonsulent i kommunen. Disse medlemmer støtter tilrådingene i dissensen i utvalget, og ønsker ikke en generell avkriminalisering av bruk og besittelse av narkotika, men en styrking av bruken av alternative straffereaksjoner. Disse medlemmer er, som utvalgsmedlem Swahn og mange høringsinstanser, bekymret for at avkriminalisering av bruk og besittelse av narkotika vil kunne oppfattes som en liberalisering av narkotikabruk, og at dette vil kunne påvirke befolkningens og særlig ungdoms holdninger og tilbøyelighet til å prøve narkotika. Disse medlemmer viser til Ung-

data-undersøkelsen fra 2018, der man allerede finner en mer liberal holdning til cannabis fra 2015 til 2018.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre mener Ungdata-undersøkelsens funn om at ungdom har en mer liberal holdning til cannabis, samtidig som det er straffbart, kan tyde på at det er andre mekanismer enn om forholdet er straffbart som påvirker dette.

Kunnskapsgrunnlaget

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Senterpartiet, viser til at Rusreformutvalget konkluderer med at det ikke finnes belegg for «å anta at avkriminalisering av narkotikabruk, eller tilhørende befatning med narkotika til egen bruk nødvendigvis forårsaker nevneverdige endringer i prevalensen av bruk i befolkningen». Flertallet merker seg at flere tilhengere av rusreformen, på bakgrunn av denne konklusjonen, har hevdet i den offentlige debatten at det er tydelig bevist at regjeringens reform ikke vil føre til økt narkotikabruk i samfunnet. Flertallet merker seg at helse- og omsorgsministeren under fremleggelsen av reformforslaget, uttalte at rusreformen bygger på det beste kunnskapsgrunnlaget som finnes, og at bevisbyrden dermed ligger på dem som mener det motsatte av ham. Flertallet registrerer at dette ikke er i tråd med tilbakemeldingene fra sentrale kunnskapsmiljøer på området.

Flertallet viser til Folkehelseinstituttets høringsuttalelse til NOU 2019:26, der det påpekes at påstanden om at bruken ikke nødvendigvis vil øke nevneverdig, ikke er tilstrekkelig vitenskapelig begrunnet, og at studiene det vises til i utredningen enten har metodiske svakheter eller har begrenset overføringsverdi til norske forhold. Flertallet viser til høringsuttalelsen fra det nasjonale forskningscenteret SERAF (Senter for rus- og avhengighetsforskning) ved Universitetet i Oslo, som påpeker at forbud på generelt grunnlag har en dokumentert allmennforebyggende effekt, forutsatt at det foreligger en reell risiko for sanksjoner ved å bryte forbudet. Senteret påpeker at «den forebyggende faktoren som i dag ligger i et forbud med risiko for sanksjon, fjernes, mens det ikke er noen konkret og kunnskapsbasert erstatning av det forebyggende virkemiddelet man legger opp til å fjerne». Flertallet registrerer at både SERAF og FHI har belagt sine konklusjoner med henvisning til forskningsartikler på feltet. Flertallet viser til Dokument 15:1448 (2020–2021) der helse- og omsorgsministeren får spørsmål om hvorvidt han kan sannsynliggjøre at FHIs og SERAFs innsigelser mot Rusreformutvalgets konklusjon er feil, ettersom han hevder at bevisbyrden ligger på dem som er uenige med ham. Flertallet kan ikke se at statsråden legger frem dokumentasjon eller argumenter som viser at de to

forskningsmiljøene tar feil. Flertallet konstaterer på den bakgrunnen at påstanden om at rusreformen ikke vil gi økt rusmiddelbruk, i beste fall er svært omstridt.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre viser til at rusreformen bygger på et bredt kunnskapsgrunnlag og vil her trekke frem noen eksempler:

- Over en 15-års periode undersøkte forskere sammenheng mellom skjerpelser og lemping av straffansvar for cannabisbruk i ti europeiske land. Utgangspunktet var en antagelse om at skjerpet straffenivå ville føre til redusert bruk av cannabis og motsatt, at lemping av straffenivået ville medføre økt bruk. Forskerne fant ingen slik sammenheng.
- En undersøkelse i 27 land tok for seg sammenheng mellom strafferettslig regulering av cannabis og cannabisbruk blant unge i aldersgruppen 12–15 år (cannabisbruk siste fire uker). Også her var utgangspunktet at jo strengere strafferegulering- jo lavere bruk av cannabis i målgruppen. Det ble ikke funnet en slik sammenheng.
- I 2019 ble konklusjonen i en studie fra 2015 (Shi, Lenzi og An) som hadde funnet høyere bruk av cannabis blant 15-åringer i land med lavere straffenivå, tilbakevist i ny studie som tok med data som var utelatt fra den opprinnelige undersøkelsen. Da disse ble inkludert, fant man ikke lenger grunnlag for en slik konklusjon.
- En oppsummering av 41 studier som har vurdert sammenhenger mellom avkriminalisering og legalisering og bruk av cannabis blant unge under 25 år, fant forskerne ingen særlig økning i cannabisbruk knyttet til avkriminalisering, men, ikke overraskende, en økning i land som hadde legalisert.
- En studie med en bredere innfallsvinkel så på sammenhengen mellom narkotikabruk (ikke cannabisbruk) siste måned i aldersgruppen 15–24 år i 15 EU-land. Forskerne fant ingen sammenheng for eksempel mellom å tillate enkelte stoffer til medisinsk bruk, eller avkriminalisering av andre illegale stoffer til egen bruk, og økt bruk av narkotika som sådan.

Disse medlemmer peker på at det er en tydelig konsensus i internasjonale forskningsmiljøer om at repressive tiltak overfor bruk og besittelse av narkotika til personlig bruk, ikke har den effekten som har ligget til grunn for narkotikapolitikken.

Disse medlemmer viser til høringsvaret fra FHI og SERAF hvor det ikke fremkommer store svakheter, men at de problematiserer ulike forhold ved avkriminalisering, dog uten å gå grundig inn i selve den konkrete modellen som ble foreslått.

Disse medlemmer peker på at FHI skriver at de ikke finner at forslaget fra Rusreformutvalget er tilstrekkelig vitenskapelig begrunnet, men dette skyldes at forskningen, ifølge FHI, har metodiske svakheter og ulike tilnærminger som ikke nødvendigvis gjør ulike studier direkte sammenlignbare og heller ikke umiddelbart overførbare til en norsk kontekst. Videre pekes det på at forskningen i hovedsak er knyttet til cannabis og ikke illegale rusmidler som sådan.

På dette grunnlaget hevder FHI at en økning i bruk ikke kan utelukkes som følge av avkriminalisering. Disse medlemmer understreker at det er imidlertid ikke det samme som en konklusjon om at bruken faktisk vil øke, slik enkelte synes å mene. FHI gjør heller ingen grundig vurdering av om potensielle effekter av reaksjonsmodellen som foreslås kan virke mot en økning som følge av en (ikke-bevist) signaleffekt av avkriminalisering.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet påpeker at antagelsen som regjeringen bygger rusreformen på, ikke bare er omstridt i forskningsmiljøer, men også blant flertallet av kommunene, politidistriktene og utøvende fagpersoner som jobber tett på personer med rusproblemer. Disse medlemmer viser til at viktige yrkesforeninger som Den norske legeforening, Landsgruppen for helsepsykiatere og Fagforbundet, er kritiske til sentrale deler av rusreformen. Disse medlemmer merker seg at det er svært delte meninger om kjerneelementene i reformen både blant offentlige sykehus og ideelle behandlingssteder. Disse medlemmer forsøker ikke å undersøke at det også er en rekke aktører i helsesektoren som støtter reformforslaget, men mener det er viktig å understreke at en generell avkriminalisering er svært omstridt både blant forskningsmiljøer og fagmiljøer som jobber praktisk på feltet. Disse medlemmer viser til at narkotikapolitikken er en del av folkehelsepolitikken, og at vi har en tradisjon for at folkehelsepolitikken utformes i tråd med føre-var-prinsippet. Det innebærer at det ikke bør iverksettes svært vidtgående politikkendringer dersom det er stor usikkerhet om hvorvidt det vil få alvorlige, negative konsekvenser for folkehelsen. Disse medlemmer mener føre-var-prinsippet i folkehelsepolitikken taler imot den generelle avkriminaliseringen i regjeringens foreslåtte rusreform. Føre-var-prinsippet taler snarere for å gjøre politikkendringer det er stor faglig enighet om, for eksempel tiltak rettet spesifikt mot å sikre at personer med rusavhengighet får hjelp fremfor straff.

Straff eller helsehjelp til rusavhengige

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti viser til at helsehjelp i all hovedsak

er frivillig. Disse medlemmer mener det er et viktig prinsipp i helsetjenesten at helsehjelp gis etter samtykke. Tvang og straff er ikke de beste virkemidlene for å opprette et tillitsforhold og komme i posisjon til å hjelpe. Kunnskapen på rusfeltet viser at egen motivasjon er viktig for å lykkes med behandling og rehabilitering. Disse medlemmer mener at tvang kun skal brukes i helsetjenesten når det er helt nødvendig, blant annet fordi personen utgjør en fare for seg selv eller andre. Dette skal også gjelde når det handler om narkotika, og overfor ungdom.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre stiller seg derfor spørrende til hvorfor helsesykepleierne mener at de må ha straff som virkemiddel for å gi god helsehjelp og oppfølging til ungdom.

Disse medlemmer mener at regjeringens forslag til rusreform vil gjøre det enklere å forebygge rusproblemer hos unge. Redselen for straff gjør det vanskeligere for unge å søke hjelp. Vi vil klare å fange opp flere unge som har det vanskelig når trusselen om straff og merknader på rullebladet ikke lenger er til stede.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Senterpartiet, mener det er viktig å lytte til grupper som faktisk jobber med ungdom. Flertallet viser til at helsesykepleierne mener at regjeringens rusreform tar fra dem virkemidler som de daglig ser fungerer godt, uten at disse erstattes. Helsesykepleierne viser til at ungdom som i dag pågripes for bruk av besittelse av narkotika, får tilbud om å gå inn i en ruskontrakt i stedet for å få straffereaksjon (prikk på rullebladet og mulig bot). Det åpnes riktignok i regjeringens rusreform for at ruskontrakter kan videreføres, men altså uten at det ligger noen incentiver for ungdom for å gå inn i eller fullføre en slikt oppfølgingsløp. Flertallet merker seg at helsesykepleierne mener at det er de mest ressurssterke ungdommene, som har foreldre som tar barnas rusbruk på alvor, som vil komme best ut av regjeringens avkriminaliseringsreform, mens for dem som strever mest er det lite som kan gjøres innenfor rammene av reformen.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til at det mangler gode systematiske evalueringer av ruskontrakter med tilhørende kontrolltiltak som urinprøver, og at både Helsedirektoratet og Folkehelseinstituttet har pekt på denne manglende kunnskapen. Disse medlemmer mener også at det må tas på alvor at det som kan oppleves som stigmatiserende kontrolltiltak, kan ha skadepotensial.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet mener at erfaring viser at ruskontrakter kan ha positive effekter og kan utøves

på ulike måter, og disse medlemmer ønsker en evaluering av slike forpliktende kontrakter for ungdom for å innrette dem på best mulig måte.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil evaluere bruken og effekten av ordninger med ruskontrakter og andre typer forpliktende avtaler for ungdom, og fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen evaluere bruken og effekten av ordninger med ruskontrakter og andre typer forpliktende avtaler for ungdom».

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet viser til at disse partier ved behandling av Dokument 8:119 S (2020–2021) fremmer forslag om at kommunene må forpliktes til å ha et tverrfaglig tilbud for ungdom som blir tatt for bruk eller besittelse av narkotika, for eksempel etter modell fra TIUR-prosjektet i Ringsaker, «Lik praksis» gjennom Konfliktrådet i Trøndelag eller andre tilsvarende tilbud.

Politiets arbeid

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti merket seg at Politiets Fellesforbund argumenterte for at politiet med regjeringens forslag til rusreform vil miste viktige verktøy, som eksempelvis å gå gjennom noens telefon for å finne bakmenn. Disse medlemmer påpeker at Riksadvokaten i høringen konstaterte at politiet ikke vil miste verktøy med regjeringens forslag til rusreform, og begrunner dette med at reformen er en lovendring av bruk og besittelse av narkotika for egen bruk.

Disse medlemmer viser også til Riksadvokatens brev 9. april 2021, som ble utarbeidet etter høringen. Brevet klargjør de rettslige utgangspunktene som skal legges til grunn ved de konkrete vurderingene som må foretas om tvangsmiddelbruk i saker om bruk og besittelse av narkotika.

Videre i høringen presiserte Riksadvokaten at politiet, på bakgrunn av at en person er mistenkt for bruk og besittelse av narkotika for egen bruk, heller ikke i dag kan benytte seg av verktøyene politiet beskriver de vil miste. Disse medlemmer viser til Riksadvokatens uttalelser under høring i komiteen 16. mars 2021:

«For rusreformen rokker ikke ved politiets tvangs- og etterforskningshemler for den befatning med narkotika som fortsatt vil være straffbar. Straffebestemmelsen i legemiddeloven som Torgersen var inne på, den åpner i utgangspunktet for bruk av en rekke tvangsmidler, personransaking, husransaking, gjennomgang av mobiltelefon og så videre, men det gjelder altså også i dag viktige begrensninger i adgangen til metodebruk,

utover at man krever et lovbrudd med tilstrekkelig høy strafferamme. For det første gjelder altså et uttrykkelig forholdsmessighetskrav. Tvangsmiddelet skal stå i forhold til det lovbruddet man søker å forfølge. Og for det andre så forutsetter tvangsmiddelbruken at man forfølger et etterforskningsmål som er relevant ut ifra mistanken i saken. Så dersom en person bare er mistenkt for bruk av narkotika, så vil det også i dag være ulovlig å gjennomgå mobiltelefonen hans for å finne, kanskje finne, bevis for narkotikasalg eller eventuelle andre tilfældige mulige lovbrudd. En slik gjennomgang vil eventuelt måtte skje som tredjemannsransaking dersom det ellers er tilstrekkelige holdepunkter for at man kan finne bevis for andre personers straffbare forhold på telefonen. Og denne hjemmelen vil være den samme også etter forslaget til rusreform.»

Disse medlemmer viser til at i regjeringens forslag til rusreform gis politiet en hjemmel i politiloven til å avdekke bruk og innehav av narkotika ved en visitasjonsadgang, men vil ikke kunne anvende mer inngripende virkemidler som rustesting, ransaking og kroppsundersøkelse. Disse medlemmer viser til Riksadvokatens høringsinnspill, hvor han presiserer:

«Ved konkret mistanke om salg vil politiet fortsatt ha alle sine tvangs- og etterforskningshjemler i behold. Og det kan vanskelig begrunne straff av brukere i sin alminnelighet at man på den måten også kan bøtelegge en og annen som kanskje er profesjonell selger uten at man fremskaffer bevis for det.»

Disse medlemmer peker på at forslaget også sikrer politiet adgang til å beslaglegge narkotika, uavhengig av mengde.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at det har kommet betydelig kritikk fra politiet mot innholdet i regjeringens forslag til rusreform. Kritikken retter seg blant annet mot at det forebyggende arbeidet opp mot barn og unge vil kunne svekkes med denne reformen, og at flere vil kunne komme inn i en skadelig sirkel av rus, som de ikke kommer seg ut av.

Disse medlemmer merker seg også at politiet understreker at de ikke kjenner seg igjen i påstanden om at norsk politi straffeforfølger tunge rusmisbrukere med intensjon om å straffe, og politiet presiserer at en slik påstand er en direkte feilaktig beskrivelse av politiets arbeid.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Senterpartiet, merker seg at politiet også er svært kritisk til hvilke signaler man sender ut dersom man gjennomfører en generell avkriminalisering. Flertallet viser til at tilbakemeldinger til politiet går ut på at både voksne og unge oppfatter dette som et signal om at rusmisbruk ikke er like farlig som først antatt, noe som er svært uheldig og ville kunne få fatale konsekvenser.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet viser videre til at politiet presiserer at det ikke finnes tung, bred forskning som viser at straff ikke har preventiv effekt, og de understreker samtidig faren for at regjeringens forslag til rusreform vil medføre en økning i narkotikabruken. Disse medlemmer viser videre til at det for politiet er svært viktig at deres evne til å forebygge, etterforske og påtaleavgjøre for å bekjempe organiserte nettverk og kriminelle bakmenn, ikke må vanskeliggjøres.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet understreker at samfunnskostnaden for en svekkelse i politiets arbeid med å etterforske og avdekke denne typen kriminalitet, vil være enorm. Disse medlemmer presiserer videre at det er bred enighet om viktigheten av å ta bakmenn, samtidig som man driver forebyggende arbeid, men viser til at det da også er avgjørende at politiet har de verktøyene de trenger for å avdekke slike bakmenn.

Disse medlemmer mener det er god grunn til å understreke hvilke uheldige konsekvenser avkriminalisering kan ha for politiets forebyggende arbeid, og da særlig det arbeidet som retter seg mot barn og unge som er i en utprøvings- eller begynnende misbruksfase. Disse medlemmer viser til at kombinasjonen av at det ikke er knyttet sterke reaksjoner til bruk og besittelse for ungdom, som er naturlig nysgjerrige, kombinert med signaler som blant de unge kan oppfattes som at narkotika ikke er farlig eller lenger forbudt, medfører at politiet er bekymret for at et langt større antall ungdommer vil ta gale valg.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet viser til at rus ofte er del av et sammensatt bilde, der det også blir begått annen type kriminalitet. Disse medlemmer understreker at med forslaget om avkriminalisering av bruk og besittelse av narkotika kan den kompetansen som politiet har bygget opp over tid, der man kommer tidlig og tett på barn og unge i det rusforebyggende arbeidet, forsvinne. Dette vil kunne medføre flere tilfeller av barn og unge som får rusproblem i ung alder og havner i livslange, kriminelle løpebaner.

Disse medlemmer viser til at politiet i sitt arbeid møter mange forskjellige situasjoner som krever ulike tiltak. Til tross for at politiet i dag har tilgang på de etterforskningsverktøy som trengs, er det ingen automatikk i at disse kan brukes i alle saker. Disse medlemmer presiserer at for at politiet skal kunne bruke tvangsmidler, må det være forholdsmessig og nødvendig, og bruk av tvangsmidler er underlagt streng legalitetskontroll av påtalemyndigheten.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at politiets verktøy således ikke fører til uforholdsmessig maktbruk.

Disse medlemmer stiller seg derfor kritisk til Riksadvokatens uttalelser hva gjelder begrensninger av politiets anledning til ransakelse, og vil vurdere å foreslå nødvendige lovendringer som sikrer politiet å videreføre den praksis som hittil har ligget til grunn for ransakelse i forbindelse med narkotikakriminalitet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet vil også vise til at det har blitt ytret bekymring for at dersom alt under en viss terskelverdi fritas for straff, vil kriminelle som tjener stort på andres sårbarhet kunne utnytte dette, dersom oppdagelsesrisikoen for omsetning til brukere vil bli svært lav. Disse medlemmer viser til at politiet da i mindre grad vil oppdage kriminelle nettverk, som ofte er knyttet til annen kriminalitet.

Disse medlemmer understreker at på direkte spørsmål under Stortingets høring om politiets evne til å bekjempe organisert kriminalitet, herunder gjengkriminalitet i hovedstaden, vil bli varig svekket som følge av en avkriminalisering, svarte leder for Politiets Fellesforbund, Sigve Bolstad, resolutt og tydelig «ja».

Disse medlemmer merker seg videre at Forsvarsdepartementet i sitt høringssvar viser til at Forsvarets ansatte og vernepliktige har tilgang til informasjon og sikkerhetssystemer med betydning for nasjonale sikkerhetsinteresser.

Disse medlemmer vil videre vise til at i tillegg til å kontrollere rusmiddelbruk, gjennomfører Forsvaret vandelskontroll av personer som kalles inn til tjeneste i Forsvaret. Vandelsvurderingen inkluderer saker som er under behandling, og vandelskontrollen er et av momentene i vurderingen av om en person er skikket til tjeneste i Forsvaret.

Disse medlemmer viser til at Forsvaret har ytret bekymring for at det vil vanskeliggjøre Forsvarets sikkerhetsvurdering dersom det ikke blir registrert på politiattesten at en person har hatt ulovlig befatning med rusmidler, noe som er en indikator på en persons forhold til rus- og dopmidler.

Disse medlemmer viser videre til at Forsvaret også er bekymret for at varsling til Forsvaret ikke vil bli gjennomført eller bli av dårligere kvalitet i de tilfeller der personell blir påtruffet av politiet og sendt til samtale med kommunal rådgivning, slik det er lagt opp til i regjeringens forslag. Det vises til at ved kommunal oppfølging av rusmisbruk kan det skje at Forsvaret ikke får opplysninger om vedkommendes ulovlige befatning med rusmidler. Slike opplysninger er det av hensyn til sikkerhetsvurderingen viktig at Forsvaret fremdeles får tilgang til.

Disse medlemmer vil også påpeke at den avkriminalisering av bruk, erverv og oppbevaring av narkotika i små doser til eget bruk som foreslås, vil kunne ha innvirkning på Forsvarets arbeid for å hindre bruk av rusmidler i tjeneste. Disse medlemmer viser til at dette vil kunne ha negativ effekt både på avdekking og reaksjon, samt på det rusforebyggende arbeidet i Forsvaret.

Differensiering av brukergrupper

Komiteen noterer seg at spørsmålet om differensiering mellom ulike brukergrupper og ulike narkotiske stoffer skaper diskusjon. Det var i høringen bred enighet om at de tyngste brukerne ikke skal møtes med straff, mens det var mer delte meninger når det gjelder rekreasjonelt bruk og yngre brukere.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti, mener dette er en krevende problemstilling, spesielt fordi man i strafferetten vil ha vanskelig for å operere med en straffetrussel for noen, men ikke alle, for samme type handling.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Senterpartiet, konstaterer at brukere av rusmidler er en uensartet gruppe, som omfatter både tunge rusavhengige, unge personer som er i ferd med å utvikle rusproblemer, og voksne rekreasjonsbrukere uten rusmiddelrelaterte helseproblemer.

Dette flertallet merker seg at det er stor enighet, både politisk og faglig, om at rusavhengige har et stort behov for både helse- og sosialtjenester, og at straff er svært lite hensiktsmessig for denne gruppen. Dette flertallet mener unge personer med begynnende problembruk kan ha behov for både helse- og sosialtjenester for å forebygge at det utvikles avhengighet eller andre helseproblemer som følge av rusmiddelbruken. Dette flertallet går ut fra at voksne, friske rekreasjonsbrukere i hovedsak ikke har behov for helsehjelp for sin rusmiddelbruk, og at ruspolitikkenes viktigste hensyn for denne gruppen er allmennforebygging for å bidra til at antallet rusmiddelbrukere i samfunnet er lavest mulig. Dette flertallet understreker at allmennforebyggingen er et viktig hensyn, ettersom det er en tydelig sammenheng mellom det totale forbruket av et rusmiddel i samfunnet, og den helseskadelige rusmiddelbruken. Dette flertallet registrerer dessuten at jo flere som bruker et rusmiddel i et samfunn, desto høyere blir tilgjengeligheten. Dette flertallet registrerer at det store flertallet av dem som bruker narkotika i det norske samfunnet i dag, ikke har noen avhengighetslidelse som trenger å behandles. Dette flertal-

let mener det er ulogisk å gå inn for at denne gruppen på generelt grunnlag skal få helsehjelp.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet merker seg at flere aktører – både under komiteens høring og i den offentlige debatten – har hevdet at det basert på grunnleggende juridiske prinsipper ikke er mulig å tilpasse reaksjonsformen mot rusmiddelbruk ut fra om personen har et rusproblem eller ikke.

Disse medlemmer viser til uttalelse fra Tor Akse Busch, riksadvokat fra 1997 til 2019, som fastslår at Grunnloven ikke står i veien for differensiert lovgivning, og at det finnes flere eksempler på at ulike grupper er unntatt straffansvar for gjerninger som ellers er straffbare (Klassekampen, 15. april 2021). Den tidligere riksadvokaten påpeker at det på tilsvarende måte er mulig å innnta i loven at personer med rusavhengighet ikke kan straffes for bruk og besittelse, og at saken i slike tilfeller skal henlegges. Han påpeker videre at det er mulig å legge inn en formulering om at oppfølgingen skal skje i helsetjenesten. Disse medlemmer anser at Busch, på bakgrunn av sin lange fartstid som riksadvokat, har stor faglig autoritet og troverdighet i dette spørsmålet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti viser til at ved reaksjonsfastsettelsen er det sikkert rett at ulike forhold ved gjerningspersonen kan tas i betraktning i skjerpene eller formildende retning. At tungt rusavhengige vil kunne ha problemer med å overholde narkotikaforbudet, er et forhold som kan tilsi at overtredelsen straffes mildere. Det kan også tas hensyn til om særlige rehabiliteringsgrunner gjør seg gjeldende. Dette er ikke usaklig forskjellsbehandling. Dette vil likevel være noe vesentlig annet enn at tungt rusavhengige er fritatt fra narkotikaforbudet. Selve straffen vil en kunne differensiere, men det er noe annet enn å lage et system med en begrenset avkriminalisering, hvor du gjør samme handling straffbar for noen, men ikke alle. Det vil utfordre kravet om likhet for loven i Grunnloven § 98.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at det er rettet betydelig kritikk fra helsefaglige miljøer mot at reformen innebærer en generell avkriminalisering av narkotika, snarere enn å skille mellom rusavhengige og andre brukere. Disse medlemmer viser blant annet til Legeforeningens høringsuttalelse til NOU 2019:26:

«Rusreformutvalget har tolket sitt mandat til også å gjelde personkretsen som bruker illegale rusmidler uten tilsynelatende å ha en problematisk bruk som krever behandling, såkalte rekreasjonsbrukere. Legeforeningen er uenig i at denne persongruppen bør være del

av reformen, da det ikke primært er disse som i dag mangler et tilfredsstillende helsetilbud».

Disse medlemmer merker seg at en rekke høringsdeltakere har uttalt seg i samme retning, hvor mange særlig tar til orde for at man bør ha en egen tilnærming overfor ungdom.

Disse medlemmer mener det er en stor svakhet ved Rusreformutvalgets utredning at utvalget i svært liten grad har vært interessert i å drøfte en modell med ulike reaksjonsformer overfor ulike brukergrupper, og at hele spørsmålet avfeies på prinsipielt grunnlag. I lys av at det både politisk, faglig og i befolkningen er betydelig støtte for å gå vekk fra straffeforfølgelse av rusavhengige – men betydelig motstand mot en generell avkriminalisering av narkotika – mener disse medlemmer det er uheldig at Rusreformutvalget ikke har gitt spørsmålet en grundig behandling. Disse medlemmer merker seg at Stortinget dermed mangler et godt og fullverdig beslutningsgrunnlag for å ta stilling til hvordan samfunnet skal reagere på erverv, bruk og besittelse av narkotika. Disse medlemmer ønsker å gi uttrykk for en tydelig intensjon om at norsk ruspolitikk skal sikre at personer med rusproblemer får helsehjelp fremfor straff, at vi som samfunn har en rekke gode forebyggende tiltak for unge som risikerer å utvikle rusproblemer, og at vi fremdeles skal ha allmennforebyggende virkemidler rettet mot den store brorparten av narkotikabrukere som ikke har helseproblemer knyttet til sitt narkotikabruk.

Kommunal rådgivende enhet for narkotikasaker

Komiteen noterer at departementet i sitt forslag viderefører Rusreformutvalgets forslag om å innføre en kommunal plikt til å etablere en rådgivende enhet for narkotikasaker med hjemmel i lov om kommunale helse- og omsorgstjenester. Det foreslås videre at kommunene får en plikt til å etablere et system for å ta imot og behandle meldinger fra politiet om ilagt møteplikt etter politiloven. Komiteen viser til at regjeringen foreslår at øvrig hjelp, behandling og oppfølging skal foregå i de ordinære tjenestene.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil gjennomføre en forebyggings- og behandlingsreform med styrking av kommunenes forebyggende tilbud, kapasiteten i tverrfaglig spesialisert rusbehandling og tiltak for økt livskvalitet for rusavhengige.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at kommunene i dag har systemer for å jobbe forebyggende gjennom for eksempel samordning av lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak, SLT-ordningen. 200 kommu-

ner har et tett samarbeid med politiet gjennom denne ordningen. Rusforebygging skjer i dag i en rekke prosjekter, tiltak og tilbud på mange arenaer.

Disse medlemmer ønsker en varig kapasitetsvekst i det samlede kommunale tilbudet til personer med rusmiddelproblemer og en styrking av kunnskapsbasert rusforebyggende tiltak rettet mot ungdom. Ungdom skal etter førstegangsforsøelser tilbys god tverrfaglig oppfølging av helsetjenestene i kommunen ut fra den enkeltes livssituasjon. Som hovedregel bør reaksjoner i møte med ungdom og førstegangsforsøelser i saker om bruk og besittelse av narkotika være påtaleunntatt og tverrfaglig oppfølging, gjennom forpliktende helse- og sosialfaglige oppfølgingsløp i samarbeid mellom politiet og helsetjenestene i kommunene.

Komiteens flertall, medlemmer fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti, mener at kommunene skal ha systemer for å håndtere og ta imot varslinger fra politiet om bruk av narkotika gjennom en kommunal rådgivende enhet for rus. Flertallet mener imidlertid at kommunene bør ha frihet til å organisere en slik enhet i tråd med den kommunale organisasjonsfriheten og nærhetsprinsippet. Helsedirektoratet bes utforme faglige retningslinjer for enhetens arbeid i samarbeid med KS.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet fremmer derfor følgende forslag:

«I lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff gjøres følgende endringer:

§ 37 første ledd bokstav j og k skal lyde:

- j) gjennomføre ungdomsoppfølging i konfliktrådet med varighet på inntil ett år, forutsatt at domfelte var mellom 15 og 18 år på handlingstidspunktet, at saken egner seg for slik behandling og at det foreligger samtykke fra domfelte og domfeltes eventuelle verger,
- k) møte hos rådgivende enhet for russaker etter innkalling, forutsatt at domfellelsen gjelder erverv, besittelse eller oppbevaring av narkotika til domfeltes egen bruk etter § 231 eller legemiddeloven § 31, jf. § 24 første ledd, eller

Nåværende første ledd bokstav k blir første ledd ny bokstav l.

§ 53 fjerde ledd skal lyde:

Dersom lovbrøyteren var under 18 år på handlingstidspunktet, kan retten bestemme at fullbyrdingen av straffen utsettes i en prøvetid (betinget bot). *Det samme gjelder når en lovbrøyter har ervervet, besittet eller oppbevart narkotika til egen bruk etter § 231 eller legemiddel-*

ven § 31, jf. § 24 første ledd. Prøvetiden skal i alminnelighet være to år. Fullbyrdingsutsettelse gis på det grunnvilkår at den domfelte ikke begår en ny straffbar handling i prøvetiden. I tillegg kan retten fastsette særvilkår som nevnt i § 36 og § 37 bokstav a til k. Den siktede skal få uttale seg om særvilkår før de fastsettes. § 39 gjelder tilsvarende så langt den passer. Ved forelegg gjelder reglene om betinget bot tilsvarende så langt de passer.

I lov 24. juni 2011 nr. 30 om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. gjøres følgende endringer:

Ny § 3-9 b skal lyde:

§ 3-9 b *Rådgivende enhet for russaker*

Kommunen skal ha en rådgivende enhet for russaker. Denne enheten skal ha ansvaret for å møte personer når oppmøte for enheten er satt som vilkår for en bestemt strafferettslig reaksjon, inkludert gjennomføre ruskontroll etter straffeloven § 37 første ledd bokstav d dersom det er satt som vilkår.

Departementet kan gi nærmere forskrifter om den rådgivende enheten, blant annet om organisering og tjenestens innhold, inkludert formidling til og samhandling med andre tjenester og om kommunens behandling av opplysninger i slike saker.»

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti støtter primært forslaget i Prop. 92 L (2020–2021), men varsler her at de subsidiært vil støtte forslaget over.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet støtter ikke regjeringens avkriminaliseringsreform for narkotika, og dermed faller også en del av funksjonen til «kommunal rådgivende enhet for narkotikasaker», REN bort. Disse medlemmer viser til høringsuttalelse fra KS, som frykter at opprettelse av REN kan gå på bekostning av tjenestetilbudet innen rus og psykisk helse andre steder i kommunene, og at kommunene allerede har systemer for å jobbe forebyggende.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at KS anbefaler Stortinget å gå imot regjeringens forslag til REN. KS skriver videre at kommunene bør allikevel pålegges å ha systemer for å håndtere og følge opp varslinger fra politiet om ikke-straffbar bruk av narkotika. Dette medlem mener at når forslaget om å avkriminalisere narkotika faller, så kan heller ikke KS sin høringsuttalelse tolkes som at de generelt er for å pålegge kommunene en slik ny rådgivende enhet.

Dette medlem ser positivt på at det vurderes nye strukturelle systemer i kommunene som del av en forebygging- og behandlingsreform på rusfeltet, men at det er avgjørende at dette blir fullfinansiert og at kommune-

ne selv får bestemme hvordan dette skal organiseres ut fra lokale forhold. Dette medlem er kritisk til at flertallet nå går rett på lovendring som pålegger alle kommuner å opprette en slik enhet, og det synes uavklart hva funksjon og innhold den skal ha. Dette medlem er også kritisk til at Stortinget gir fullmakt til at departementet gjennom forskrift kan bestemme organisering og innhold av tjenestens innhold, og uten at de økonomiske konsekvensene av lovendringen er utredet.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at regjeringen foreslår at det kan pålegges foreldre eller andre med foreldreansvar å møte for den rådgivende enheten sammen med den mindreårige. Dette medlem mener at foreldre må bli koblet inn i disse sakene, men er ikke enig i at barnet skal møte i organet sammen med foreldrene i første møte.

Dette medlem påpeker at voksne i rusenheten aldri kan vite hvordan foreldrene er, og hva de utsetter barna sine for. Vi vet at mange barn ikke forteller om vonde opplevelser hjemme. Dette medlem viser til grunnleggende rettigheter etter FNs barnekonvensjon

Dette medlem mener at de som skal jobbe ved den rådgivende enheten, først må sette av en time for å møte og snakke med barnet eller ungdommen alene, for å finne ut om det er trygt å involvere foreldre. Deretter kan foreldre involveres i et nytt møte med ungdommen, dersom det er trygt.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sikre at mindreårige som blir pålagt obligatorisk møte med den kommunale rådgivningsenheten for narkotikasaker, skal pålegges to møter. Det første møtet skal være med den mindreårige og enheten. Det andre møtet skal være med foreldre eller andre med foreldreansvar, den mindreårige og enheten. Foreldre eller andre med foreldreansvar skal ikke kobles inn før barnet har møtt enheten og uttalt seg om det er trygt for barnet.»

Gebyr og oppmøteplikt

Komiteen viser til at det foreslås at politiet gis hjemmel til å pålegge personer som bryter forbudet mot bruk av narkotika, en plikt til å møte for en kommunal rådgivende enhet for narkotikasaker. Forslaget fra regjeringen innebærer at personer med rusproblemer først og fremst skal møtes med tilbud om frivillig hjelp.

Komiteen konstaterer at regjeringen mener det bør ha en konkret konsekvens å unnlate å følge opp pålegg fra politiet om møteplikt for den rådgivende enheten for narkotikasaker. Regjeringen foreslår at kommunen kan ilegge et gebyr tilsvarende to ganger rettsgebyret.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet støtter ikke forslaget fra regjeringen om gebyr og oppmøteplikt for rusavhengige og andre som bryter forbudet mot narkotika. Ett møte hos en slik rådgivende enhet vil ikke være tilstrekkelig oppfølging. Disse medlemmer merker seg at regjeringen foreslår å innføre et administrativt gebyr for dem som ikke møter opp til det kommunale rådgivningsmøtet. Disse medlemmer merker seg også at kommunene her skal utvise skjønn, og ikke ilegge gebyr dersom «det vil være urimelig tyngende sett i lys av overtrederens økonomiske situasjon og livssituasjon for øvrig». Disse medlemmer mener at dette viser at regjeringen anerkjenner at forpliktende sanksjoner kan være hensiktsmessig for enkelte brukergrupper, men uhensiktsmessig for andre – kanskje særlig dem som har store sosiale utfordringer knyttet til rusmiddelbruk. Ettersom regjeringen selv har foreslått å differensiere reaksjonsformene mellom ulike brukergrupper, kan ikke disse medlemmer se at det på prinsipielt grunnlag ikke skulle være mulig å differensiere reaksjonsformen mellom gruppene også på andre måter.

Komiteens medlem fra Senterpartiet mener at det er prinsipielt feil at helsetjenesten skal få ansvaret for å ilegge bøter for manglende oppmøte til pålagt møte, der helsehjelp er formålet. Dette medlem merker seg at mange høringsinstanser også deler dette synet, og at det kan rokke ved tilliten til helsevesenet som en hjelpende, og ikke dømmende tjeneste. Dette medlem er derfor glad for at dette forslaget ikke får flertall i Stortinget. Dette medlem mener at personer med rusavhengighet heller ikke skal behøve å betale egenandeler i helsetjenesten, og viser til forslag om dette i Dokument 8:119 S (2020–2021).

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at NOU 2019:26 Rusreform – fra straff til hjelp foreslo et obligatorisk møte i det kommunale rådgivende organet uten gebyr for å ikke møte opp. Regjeringen har foreslått et gebyr på to ganger rettsgebyret for brudd på møteplikten, som i dag tilsvarende 2 398 kroner.

Dette medlem påpeker at gebyr rammer sosialt skjevt. To ganger rettsgebyret er en stor byrde for dem som har minst, og lommepenger for dem som har mye. Å innføre gebyr for brudd på møteplikten vil gi økonomisk straff til folk som har lite fra før, og er dermed et brudd med selve intensjonen i rusreformen.

Dette medlem viser til høringsinnspill fra Fellesorganisasjonen (FO):

«FO mener det i stedet for straff må satses på tett oppfølging og oppsøkende virksomhet opp mot dem som ikke møter opp. Trusselen om gebyrer kan skade

relasjonen mellom de ansatte i enheten og personen det gjelder.»

Dette medlem viser til at regjeringen foreslår at det ikke ilegges gebyr ved overtredelse av oppmøteplikt for personer med rusavhengighet eller alvorlig rusproblematikk. Dette medlem er enig med regjeringen i at overtredelsesgebyr vil ha liten effekt for denne gruppen, og at et slikt gebyr kan gi en ytterligere belastning på deres ofte dårlige økonomi og vanskelige livssituasjon for øvrig. Det vil være svært vanskelig for rusenheten i kommunen å vite hvem som har en rusavhengighet eller alvorlig rusproblematikk, når disse personene ikke har møtt opp til organet. Det er ingen konkrete tester for å vite hvem som går over terskelen til å ha en rusavhengighet eller ikke.

Dette medlem viser til at Norsk Sykepleierforbund, Fellesorganisasjonen, Foreningen for human narkotikapolitikk, RIO, Kirkens Bymisjon og flere andre organisasjoner er imot gebyr for brudd på møteplikten.

Dette medlem støtter ikke forslaget om et gebyr og vil følge de faglige rådene fra NOU 2019:26 Rusreform – fra straff til hjelp, og fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen, der det foreslås pålagt obligatorisk oppmøte til den kommunale rådgivende enheten for narkotikasaker, gjennomføre dette uten at det samtidig pålegges gebyr ved manglende oppmøte. Den kommunale rådgivende enheten for narkotikasaker skal jobbe oppsøkende ved brudd på møteplikten.»

Opplysninger i reaksjonsregisteret

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti vil, ettersom det ikke er flertall for fjerning av straffansvar ved besittelse og bruk av brukerdoser til eget bruk, foreslå at opplysninger i reaksjonsregisteret om personer som er ilagt strafferettslige reaksjoner for bruk og besittelse av narkotika til eget bruk, sperres etter tre år.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti, fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at opplysninger i reaksjonsregisteret om personer som er ilagt strafferettslige reaksjoner for bruk og besittelse av narkotika til eget bruk, sperres etter tre år. Sperring forutsetter at det ikke er registrert flere straffbare forhold i den aktuelle perioden.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti fremmer i tillegg følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at sperring av reaksjoner for bruk og besittelse av narkotika til eget bruk etter tre år, gitt at det ikke er registrert flere straffbare forhold i den aktuelle perioden, gis tilbakevirkende virkning.»

Disse medlemmer vil understreke viktigheten av at det skal være mulig for unge å gå videre etter å ha fått hjelp, uten at feilsteg i ungdommen skal hefte ved hele livet. Disse medlemmer vil derfor begrense hvor lenge bruk og besittelse av brukerdoser forblir på rullebladet. Et slikt grep vil bedre måten man møter unge som er i risikozonen på, og styrke den tverrfaglige innsatsen rundt unge.

Komiteens medlem fra Senterpartiet vil presisere at Senterpartiets syn er at straff overfor de som er narkotikaavhengige, ikke skal brukes, fordi det har liten eller ingen preventiv effekt for denne brukergruppen, og vil gjøre situasjonen verre for en svært belastet gruppe. For ikke-avhengige brukere av narkotika (eksperimentbrukere og rekreasjonsbrukere, inkludert personer under 18 år) er dette medlem enig med dissensen i Rusreformutvalget, om at muligheten for straff skal opprettholdes, men med en utvidelse av alternative straffereaksjoner. Det betyr at det skal være økt bruk av alternative straffereaksjoner, slik at det blir færre som får strafferettslige reaksjoner.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet viser til at det for ungdom under 18 år i dag eksisterer en ordning som nettopp gjør at lovbrudd blir fjernet fra registeret etter en viss tid. For eksempel er regelen at dersom en er under 18 år og får bot (forelegg) eller dom på betinget fengsel, blir anmerkningen fjernet to år etter at man begikk lovbruddet. Dersom man er under 18 og får dom på ungdomsstraff eller samfunnsstraff, blir anmerkningen fjernet fem år etter at en begikk lovbruddet. Påtaleunntattelse, som er en foretrukken reaksjon for unge, blir ikke omtalt i ordinær attest.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at det er utydelig hva partiene mener med «sperring», om det skal gjelde for ordinær attest og begrenset attest, eller også for uttømmende og utvidet politiattest. Dette medlem mener det er en klokere tilnærming å utvide ordningen som i dag eksisterer for de under 18 år, til for eksempel 23 år eller 25 år, enn å gi alle voksne en rett til å få slettet slike opplysninger fra reaksjonsregisteret. På denne bakgrunn fremmes følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen vurdere å utvide ordningen med å fjerne anmerkninger i reaksjonsregisteret etter et visst antall år til også å gjelde for ungdom over 18 år.»

Dette medlem viser til at Senterpartiet mener at ungdom i all hovedsak må møtes med påtaleunntatelse og tilbud om alternativ til straff og prikk på rulleblad, dersom de blir tatt for bruk og besittelse av narkotika til eget bruk. Dette medlem mener at det bør vurderes å utvide dagens tilbud om ungdomsstraff og ungdomsoppfølging til også å gjelde ungdom over 18 år, som for eksempel til 23 år eller 25 år.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet deler erkjennelsen av at det kan oppleves som vanskelig at en feil som gjøres i ungdommen skal få konsekvenser resten av livet. Samtidig mener disse medlemmer at det å justere disse konsekvensene fra dagens nivå, som per definisjon kan sies å være resten av livet, til tre år, ikke vil være hensiktsmessig, da disse medlemmer mener dette er for kort tid. Disse medlemmer mener det ville være mer hensiktsmessig å sørge for at opplysninger i reaksjonsregisteret om personer som er ilagt strafferettslige reaksjoner for bruk og besittelse av narkotika til eget bruk, sperres etter ti år.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at Rusreformutvalget i NOU 2019:26 Rusreform – fra straff til hjelp, foreslo å slette straffereaksjoner som tidligere er ilagt for de handlingene som foreslås avkriminalisert i Prop. 92 L (2020–2021). Regjeringen foreslår ingen endringer i politiregisterlovens regler om registrering av opplysninger i politiets reaksjonsregister og reglene om bruk av slike opplysninger til vandelskontroll.

Dette medlem viser til at straffeforfølgning på grunn av bruk og besittelse bidrar til stigmatisering, marginalisering og sosial utstøting. Et kriminelt rulleblad som følge av mindre alvorlige narkotikalovbrudd knyttet til egen bruk kan gi problemer, som utestengelse fra enkelte stillinger og ved innreise til noen land. I noen tilfeller vises ikke gamle reaksjoner på politiattesten grunnet tidsbegrensninger.

Dette medlem viser til at straff som følge av bruk av narkotika rammer skjevt. Unge voksne i familier med lavere utdanning, og minoriteter, er overrepresentert og straffes mer enn andre grupper. Dette medlem påpeker at dette gir en skjevfordeling, og mener det er uheldig og forsterker forskjeller.

Dette medlem påpeker at etter gjeldende rett har Politidirektoratet myndighet til å beslutte at færre opplysninger skal anmerkes på politiattester. Bestemmelsen innebærer en adgang til å beslutte at politiattest skal utstedes med færre opplysninger enn det som følger av hjemmelsgrunnlaget for attesten.

Straffrihet for å søke hjelp

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosia-

listisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti, vil at det skal oppleves trygt å be om hjelp, og mener det må gjøres klart at de som henvender seg til helsepersonell for hjelp og behandling, eller som tilkaller hjelp til ulykker, ikke burde frykte å møte straffereaksjoner.

Flertallet mener dette bør løses ved at Riksadvokaten utarbeider et rundskriv der det fremkommer at politiet ikke skal anmelde/straffeforfølge overtredelse av legemiddeloven § 24, første ledd, der overtreder yter assistanse eller tilkaller nødetater i akutte nødsituasjoner, eller der en slik overtredelse avdekkes hos fornærmede ved anmeldelse av andre straffbare forhold.

På denne bakgrunnen fremmer flertallet følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at politiet ikke straffeforfølger overtredelse av legemiddeloven § 24 første ledd, der overtreder yter assistanse eller tilkaller nødetater i akutte nødsituasjoner, eller der en slik overtredelse avdekkes hos fornærmede ved anmeldelse av andre straffbare forhold.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti fremmer i tillegg følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sikre at helsepersonells opplysningsplikt knyttet til pasienters rusbruk må bero på en konkret vurdering, ikke hvorvidt rusmiddelet er lovlig eller ikke.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet registrerer at det i den offentlige debatten omkring rusreformen er kommet flere enkeltteksempler på personer som er blitt anmeldt eller bøtelagt for narkotikabesittelse etter å ha tilkalt ambulanse eller andre nødetater. Disse medlemmer merker seg at frykten for straff hvis man tilkaller hjelp er blitt brukt som et argument for å innføre rusreformen, også fra helse- og omsorgsministeren selv (Dokument nr. 15:1551 (2020–2021)). Disse medlemmer anser det som en selvfølge at det skal være trygt å tilkalle hjelp, og at man ikke skal risikere straff for narkotikabruk eller besittelse i slike tilfeller. Disse medlemmer viser til uttalelse fra leder for felles påtaleenhet i Oslo politidistrikt (VG, 4. april 2021), som tyder på at politiet normalt ikke skal gi forelegg eller bot i slike saker:

«Nei. Det kan få uønskede virkninger opp mot at personer da kan vegre seg for å varsle nødetatene om mer alvorlige forhold. I dette tilfellet burde det heller ikke vært opprettet anmeldelse for forholdet.»

Komiteens medlem fra Senterpartiet mener det er positivt dersom det stemmer at politiet normalt ikke gir straffereaksjoner i slike tilfeller. Dette

medlem mener likevel det er bekymringsfullt at det finnes flere eksempler på det motsatte, og mener det taler for en opprydning. Dette medlem mener i alle tilfeller at det er fullt mulig å rydde opp i dette forholdet uten å gjennomføre en generell avkriminalisering av narkotika. Dette medlem mener det er uheldig at regjeringen ikke har gjort dette tidligere, dersom dette er et fenomen helse- og omsorgsministeren har vært kjent med.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet merker seg regjeringens antagelse om at den foreslåtte reformen vil senke terskelen for å oppsøke hjelp. Disse medlemmer merker seg at mange høringsinstanser – deriblant mange som jobber spesifikt med forebygging og behandling av rusproblemer – frykter at færre vil komme i kontakt med hjelpeapparatet som følge av reformen. Disse medlemmer viser til høringsuttalelse fra stifteren av behandlingsinstitusjonen Solliakollektivet som påpeker at straffereaksjoner er én av årsakene til at personer med rusproblemer kommer til behandling. Disse medlemmer viser til høringsuttalelse fra Sørlandet Sykehus som ytrer bekymring for at «atskillig flere vil gå 'under radaren' over lengre tid og ha utviklet et mer alvorlig rusproblem når de først oppsøker aktuelle hjelpetilbud.» Disse medlemmer viser til høringsuttalelse fra Landsgruppen av helsesykepleiere – én av yrkesgruppene som jobber tettest med rusforebygging hos ungdom – som frykter at rusreformen vil resultere i «mindre helsehjelp og oppfølging for ungdom enn i dag».

Disse medlemmer viser også til at Folkehelseinstituttet mener det er lite som tyder på at forbudet eller trussel om straff hindrer folk i å komme til behandling. Det vises til en studie av forholdene rundt personer som døde av narkotikautløste årsaken i perioden 2006–2008 i Oslo, som viste at 80 prosent hadde vært i kontakt med helsevesenet året før de døde. Folkehelseinstituttet viser videre til foreløpige nyere nasjonale tall som viser enda høyere andel (Aftenposten 12. mars 2021).

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener at ingen skal være redde for å søke om hjelp til seg selv eller andre. Dette medlem viser til saken i VG 4. april 2021: «Ringte 113 da vennen tok overdose – fikk bot». Dette medlem er bekymret dersom personer som søker om hjelp, blir pålagt straff, siden dette kan føre til at færre kontakter myndighetene for å motvirke problemer de selv eller deres nærstående har. Dette medlem mener at de som kontakter helsetjenesten, politiet eller andre myndigheter, ikke skal bli straffet. For eksempel bør ikke en kvinne som anmelder voldtekt eller overdose, bli straffet. Ingen bevis skal bli tatt i møte med personer som søker om hjelp

fra myndighetene, for bruk i andre saker som omhandler personen.

Dette medlem viser til representantforslag fra Sosialistisk Venstreparti om «Good Samaritan Law» (Dokument 8:35 S (2019–2020), jf. Innst. 53 S (2020–2021)), og forslag 16 i Innst. 215 S (2017–2018) om det samme. Dette medlem viser til at Sosialistisk Venstreparti har fremmet forslag om rettslig amnesti mot anmeldelse og straffeforfølgelse for egne brukerdoser til personer som yter assistanse til rusbrukere hvor det er fare for liv og helse, og fikk støtte fra Miljøpartiet De Grønne og Rødt.

Dette medlem viser til representantforslag om rettslig amnesti mot anmeldelse og straffeforfølgelse for egne brukerdoser til personer som yter assistanse til rusbrukere hvor det er fare for liv og helse, jf. Dokument 8:35 S (2019–2020).

Dette medlem fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med lovforslag som sikrer rusbrukere mot anmeldelse og straffeforfølgelse for bruk og besittelse av illegale rusmidler når de kontakter myndighetene for hjelp til seg selv eller andre.»

Terskelverdier

Komiteen viser til at regjeringen foreslår andre terskelverdier enn det Rusreformutvalget foreslo, men en lavere grense for straffri terskelverdi og en høyere grense der hovedregelen er påtaleunntattelse. Regjeringen legger i sitt forslag opp til en begrensning på maksimalt å besitte tre substanser samtidig.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet viser til at regjeringen viderefører utvalgets forslag om at det settes terskelverdier for de vanligste forekommende illegale rusmidler og illegalt ervervede legemidler. Disse medlemmer registrerer at verdiene skal sette et skille mellom straffbar og ikke-straffbar befatning med narkotika, og at forslaget innebærer at befatning med narkotika under terskelverdiene skal være straffritt, så lenge stoffet er ment til egen bruk.

Disse medlemmer mener terskelverdiene regjeringen foreslår er for høye, og er skeptisk til at politikere skal sette enkelte terskelverdier for ulike narkotiske stoffer for hvor mye man kan bære med seg av ulike narkotiske stoffer.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet støtter ikke regjeringens forslag om generell avkriminalisering, og støtter således heller ikke å innføre terskelverdier for straffefri erverv og besittelse av narkotika, og en annen terskelverdi, der erverv og besittelse er straffbart, men der det «som hovedregel» skal reageres med påtaleunntattelse. Disse

medlemmer merker seg at helse- og omsorgsministeren har begrunnet den høyere terskelverdien ut fra hensynet til personer med omfattende rusmiddelbruk, som har langt høyere toleranse for stoff enn andre. Disse medlemmer mener at dette synliggjør hvorfor det er problematisk at reaksjonsformen skal være identisk overfor tunge rusavhengige, unge med begynnende problembruk og voksne rekreasjonsbrukere. Disse medlemmer merker seg at også regjeringen anerkjenner at det som er små doser for erfarne rusmiddelbrukere, er svært store mengder for personer som bruker narkotika for første gang. Dette er igjen et eksempel på at det er nødvendig å differensiere reaksjonene mellom ulike brukergrupper, og hvorfor en generell avkriminalisering ikke er den rette løsningen.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti påpeker at lave terskelverdier vil føre til at brukere blir tvunget til å oppsøke sentrumsmiljøer hyppigere, og dermed vil møte dem som selger narkotika oftere. Med hyppig besøk til sentrumsmiljøer blir det vanskelig å jobbe for å bli fri fra rusgruppene. Dette medlemmer merker seg at flere instanser, deriblant Bymisjonen, mener terskelverdiene er for lave.

Dette medlem påpeker at for lave terskelverdier medfører at personer som er avhengige av illegale rusmidler, vil bli straffeforfulgt for oppbevaring til eget bruk, fordi de er tilvent rusmidlene og trenger mer.

Dette medlem støtter terskelverdiene som NOU 2019:26 Rusreform – fra straff til hjelp, har foreslått.

Dette medlem støtter regjeringens forslag om en begrensning på maksimalt å besitte tre substanser samtidig for straffefrihet.

Politiets mulighet for visitasjon og testing av narkotikapåvirkning

Komiteen mener politiet må ha virkemidler for å avdekke narkotikabesittelse og bruk. Komiteen noterer at departementet foreslår å gi hjemmel for visitasjon i politiloven, men ikke å anvende straffeprosessuelle tvangsmidler for forhold som ikke skal være straffbare.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti, påpeker at et slikt fravær av straffeprosessuelle rettigheter også medfører at en kjøper vil ha vitneplikt mot en selger, og at dersom det foreligger grunn til å tro at besittelse er ment for salg, er forholdet, uavhengig av mengde, fremdeles straffbart, og politiet har alle sine straffeprosessuelle rettigheter i behold.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti viser til forslaget om en egen visitasjonshjemmel i politiloven. Dette hadde sammenheng

med at det både i Rusreformutvalgets utredning og regjeringens lovproposisjon ble foreslått en avkriminalisering av erverv og besittelse av mindre mengder narkotika. I et slikt tilfelle kunne ikke de alminnelige ransakingshjemlene i straffeprosessloven anvendes, idet disse forutsetter at det er skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling. Når avkriminalisering av innehav av visse mengder narkotika ikke lenger er aktuelt, skaper det best sammenheng i systemet om en eventuell adgang til å bruke ransaking hjemles i straffeprosessloven.

Med bakgrunn i dette fremmer disse medlemmer følgende forslag til endring i straffeprosessloven § 195 annet ledd:

«Straffeprosessloven § 195 annet ledd skal lyde:

Det samme gjelder når noen mistenkes for overtredelse av straffeloven §§ 162, 323, 326, 334 eller 353, eller legemiddeloven § 31 annet ledd, jf. § 24 første ledd.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil understreke at politiet ikke må benytte tvangsmidler i etterforskning av bruk og besittelse av narkotika som går ut over det som er forholdsmessig.

Disse medlemmer er kjent med at både ved bruk av legale og illegale rusmidler, risikerer vedkommende å straffes med f.eks. tap av førerkort, selv om man aldri har kjørt i ruspåvirket tilstand. Dette kan gjøre det vanskeligere å stå i både jobb og et utdanningsløp, noe som igjen kan ha uheldige konsekvenser både for den enkelte og samfunnet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener at dette fungerer som en uheldig barriere for å søke hjelp for sin rusavhengighet, og at verken enkeltindivider, pårørende eller samfunnet for øvrig er tjent med at frykten for sanksjoner hindrer hjelpesøkende atferd.

På denne bakgrunnen fremmer flertallet følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at samfunnets reaksjoner i forbindelse med problematisk bruk av rusmidler er forholdsmessige, og kan knyttes til rusbruken. Stortinget ber regjeringen særlig gjennomgå praksis med tap av førerrett i tilfeller der man ikke ser noen sammenheng mellom personens bruk av rusmidler og føring av motorvogn».

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at Fremskrittspartiet har fremmet representantforslag om å gi politiet adgang til å innføre visitasjonssoner i særlig kriminalitetsutsatte områder,

som behandles av Stortingets justiskomite våren 2021 (Dokument 8:271 S (2020–2021)).

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til de foreslåtte hjemlene til visitasjon og rustesting i proposisjonen, som etter dette medlems syn er gode og tilstrekkelige for å avdekke narkotikabruk og ta beslag. Dette medlem viser til Riksadvokatens brev om bruk av tvangsmidler i narkotikasaker. Etter Riksadvokatens presisering av at tvungen rustesting ikke er tillatt, unntatt ved mistanke om ruskjøring, kan de foreslåtte hjemlene innebære en styrking av politiets evne til å avdekke og reagere overfor narkotikalovbrudd, da særlig bruk.

Dette medlem påpeker at manglende adgang til å visitere innenfor undertøy ikke er et problem, da det lave beviskravet for å pålegge å møte til det obligatoriske møtet i rusenheten betyr at politiet ikke lenger vil trenge å finne et stoff så lenge de har sett noen gjemme formentlig stoff i buksa. Spyttprøvetaking med tvang er også unødvendig når beviskravet er så lavt, og må uansett antas ulovlig allerede i dag etter Riksadvokatens presisering, ettersom det innebærer like mye maktbruk og er like inngripende som en blodprøve.

Dette medlem viser til interpellasjon nr. 41 (2020–2021) om ransaking i narkotikasaker. Dette medlem viser til at det kan se ut som om hjemlene om tvangsbruk i noen russaker har gått over til tvangsmisbruk. Dette medlem mener staten bør ha en uavhengig politikommisjon for å avdekke mulig systemsvikt og for å bedre systemet. Dette medlem fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen opprette en uavhengig politikommisjon som skal se på bruk av tvangsmidler i narkotikasaker.»

Fjerne fengsel som straffereaksjon

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti, vil foreslå å fjerne fengselsstraff som straffereaksjon for brudd på forbudet mot besittelse og bruk av narkotika, jf. legemiddeloven § 24 første ledd, ved en endring i legemiddeloven § 31. Bakgrunnen for dette er at straffereaksjonen i slike saker etter § 31 annet ledd, jf. § 24 første ledd, nesten alltid vil være bøtlegging, jf. Riksadvokatens rundskriv RA-014-2. Videre har politi og påtalemyndighet gjennomgående i debatten om rusreformen anført at fengselsstraff ikke benyttes overfor brudd på legemiddeloven § 24, første ledd. Med dette forslaget bringes således loven i samsvar med praksis.

Flertallet mener dette vil være i tråd med den utviklingen som finner sted i andre land, som ikke velger å avkriminalisere, men der besittelse av mindre mengder

narkotika i hovedsak møtes med mindre inngripende reaksjoner, i hovedsak bøter.

Flertallet mener en slik endring av strafferammen i legemiddeloven vil ha konsekvenser for bruken av straffeprosessuelle tvangsmidler, herunder adgangen til pågripelse etter straffeprosessloven § 171, personransaking etter straffeprosessloven § 195 og kroppslig undersøkelse etter straffeprosessloven § 157 første ledd. For overtredelser av legemiddelovens forbud mot ulovlig besittelse og bruk av narkotika er strafferammekravet i disse tvangsmiddelbestemmelsene oppfylt i dag, men det vil ikke være tilfellet hvis overtredelse bare kvalifiserer til bøter. Flertallet mener en streng strafferamme ikke bør opprettholdes alene for å beholde straffeprosessuelle rettigheter.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet fremmer på bakgrunn av dette følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen foreslå lovendringer som sørger for at fengsel ikke lenger blir straffereaksjon for brudd på legemiddelovens bestemmelser om bruk og besittelse av narkotika til eget bruk, herunder også foreslå avbøtende tiltak for konsekvenser av endringer i lov».

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

«Legemiddeloven § 31 annet ledd og nytt tredje ledd skal lyde:

Besittelse og bruk av narkotika, jf. § 24 første ledd, straffes med bøter.

Erverv, besittelse og bruk av dopingmidler, jf. § 24 a første ledd, straffes med bøter eller fengsel inntil 6 måneder, eller begge deler.

Dagens tredje og fjerde ledd blir henholdsvis fjerde og femte ledd.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet viser til at Riksadvokaten har bestilt en gjennomgang fra statsadvokatene om hvorvidt politiet har hatt en praksis for å ransake uforholdsmessig, og ser fram til denne gjennomgangen. Disse medlemmer er derimot skeptisk til å fjerne dagens strafferammer fra lovteksten. Eventuelle utilsiktede konsekvenser som følge av en slik endring, må i tilfelle utredes og avbøtes med annen lovgivning, som sikrer at narkotikakriminalitet fortsatt kan avdekkes og bevises. Disse medlemmer mener at strafferammen i legemiddeloven § 24, første ledd, sikrer at politiet har tilstrekkelige virkemidler for å avdekke og bevise bruk og besittelse. Disse virkemidlene er nødvendig for å møte beviskravene som ligger i dagens narkotikalov-

givning. Disse medlemmer vil påpeke at så nær som ingen i dag soner ubetinget fengselsstraff for bruk og mindre besittelse av rusmiddel som eneste domgrunnlag (SERAF rapport 3/2021). Mindre enn 0,15 prosent av fengselssoningene er ene og alene for lovbrudd knyttet til bruk og besittelse av narkotika til eget bruk. Seraf-rapporten peker imidlertid på at svært mange av dem som soner i fengsel, trenger behandling for et rusproblem, kombinert med andre viktige tilbud som bolig, arbeid og sosiale nettverk, etter endt soning.

Komiteens medlem fra Senterpartiet fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at dagens praksis, der så nær som ingen soner ubetinget fengselsstraff for bruk og mindre besittelse av rusmiddel, blir videreført.»

Forholdet til utlendingsloven

Komiteens medlemmer fra Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti viser til at utlendingsloven i dag gir som utgangspunkt bare hjemmel for bortvisning og utvisning dersom utlendingen har begått en straffbar handling som kan føre til fengselsstraff eller dersom det gjelder noen særskilt angitte lovbrudd, herunder mindre tyveri mv. Når det nå foreslås å fjerne fengsel som straffereaksjon for brudd på forbudet mot besittelse og bruk av narkotika i legemiddeloven, jf. § 24, er det behov for en tilføyelse i utlendingsloven § 66 første ledd dersom overtredelse av legemiddeloven § 31, jf. § 24 første ledd, fortsatt skal kunne føre til bortvisning og utvisning.

Disse medlemmer foreslår derfor at følgende tas inn i det aktuelle lovforslaget, og fremmer følgende forslag:

«Utlendingsloven § 66 første ledd bokstav c skal lyde:

- c) når utlendingen her i riket er ilagt straff eller særreaksjon for et forhold som kan føre til fengselsstraff, for overtredelse av legemiddeloven § 31 annet ledd, jf. § 24 første ledd, eller for overtredelse av et av følgende straffebud i straffeloven:

§ 323 (mindre tyveri)

§ 326 (mindre underslag)

§ 334 (mindre heleri)

§ 339 (mindre hvitvasking)

§ 362 (mindre dokumentfalsk)

§ 373 (mindre bedrageri)»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet forutsetter at de her foreslåtte endringer ikke vil danne grunnlag for endringer i terskelen for bort- og utvisningspraksis etter utlendingsloven. Regjeringen bes vurdere dette særskilt i forbindelse med den videre

oppfølging, og fremme eventuelle nødvendige lovendringer for å ivareta dette, før de foreslåtte endringer i legemiddeloven trer i kraft.

Disse medlemmer viser til at en ny rapport fra Seraf (Senter for rus- og avhengighetsforskning) viser at det i perioden 2000–2019 var under 0,15 prosent av alle soninger per år som var knyttet kun til bruk og besittelse. Totalt var det snakk om 82 soninger i denne tidsperioden, som i snitt utgjør fire soninger per år. Rapporten viser en halvering i antall domfellelser som følge av bruk og besittelse de siste 20 årene. I 2000 lå domfellelser knyttet til denne typen lovbrudd på 12 prosent, mens den i 2019 var nede på 6 prosent.

Disse medlemmer viser til at regjeringen i sitt forslag til rusreformen skriver at «de fleste som idømmes fengselsstraff for narkotikakriminalitet dømmes for mer alvorlige forhold hvor bruk og innehav til egen bruk kan inngå, men uten betydning for straffeutmålingen». Tung rusavhengighet vil derfor fortsatt kunne bli straffet gjennom fengsel eller bøter for annen kriminalitet utløst av rusadferd.

Disse medlemmer viser til at det i dag finnes muligheter for å sone i behandling i stedet for fengsel for denne gruppen. Dette mener disse medlemmer at også skal gjelde for bøtegjeld.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sikre at rusavhengige som opparbeider seg bøter, får valg mellom bøtesoning, bøtetjeneste eller behandling.»

Disse medlemmer viser til at regjeringens foreslåtte rusreform vil ha konsekvenser for bort- og utvisningspraksis etter utlendingsloven, og medføre en betydelig liberalisering av norsk asyl- og innvandringspolitikk. Utvisning er etter disse medlemmers oppfatning et viktig kriminalitetsforebyggende virkemiddel som regjeringens rusreform vil undergrave effektene av. Konsekvensene av liberaliseringen i bort- og utvisningsregelverket etter utlendingsloven er ikke omtalt nærmere i regjeringens proposisjon, noe disse medlemmer finner kritikkverdige.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet viser til at en stor del av UDIs utvisningsvedtak på grunn av ilagt straff dreier seg om besittelse og salg av mindre mengder narkotika. All erfaring tilsier at utenlandske selgere som opererer i områder kjent for narkotikaomsetning, er profesjonelle og godt kjent med de til enhver tid gjeldende tersklene for straff og utvisning. De tilpasser seg raskt straffe- og sanksjonsnivået ved kun å være i besittelse av små brukerdoser av gangen og oppbevarer i stedet større depoter i nærheten som de henter frem ved nye salg.

Disse medlemmer mener at konsekvensene av rusreformen, i relasjon til bort- og utvisningsregelverket

etter utlendingsloven, er at politiets kriminalitetsforebyggende arbeid vanskeliggjøres vesentlig, og at denne gruppen kriminelle vil legge beslag på betydelig mer politiressurser enn i dag.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at multikriminelle utlendinger som i dag kan sendes ut av landet for besittelse av relativt små mengder narkotika, vil med forslaget få et større vern for å være i Norge. Regjeringens forslag innebærer at politiet må bevise omsetning, eller annen kriminalitet, typisk mindre tyveri, for å kunne sende de samme personene ut av landet.

Disse medlemmer viser til at UDI ikke har hjemmel til å endre retningslinjene slik at en utenlandsk borger kan utvises for et ulovlig forhold, med unntak etter utlendingsloven, når forholdet er straffritt. Inntil de straffefrie terskelverdiene vil det da være fritt frem. UDI kan i dag fatte vedtak om utvisning selv om utlendingen er ilagt straff for mindre kvantum enn de objektive tersklene gir anvisning på. Terskelverdiene som er foreslått i proposisjonen vil øke terskelen for utvisning betraktelig. Eksempelvis, etter dagens praksis i UDI, vurderes bortvisning ved besittelse av ett gram hasj eller marihuana. Regjeringens forslag vil som et minimum bety en terskelverdi ti ganger høyere enn dagens praksis. For de narkotiske stoffene kokain, heroin og amfetamin medfører regjeringens forslag en dobling sammenliknet med dagens praksis.

Internasjonal utvikling

Komiteen registrerer at FN-organer som UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime), WHO (Verdens helseorganisasjon) og FNs høykommissær for menneskerettigheter, anbefaler opphevelse av straffansvar for bruk av narkotika og erverv og innehav av mindre mengder narkotika til egen bruk. Komiteen er kjent med at CEB (UN System Chief Executives Board for Coordination) i 2018 vedtok en forent posisjon om at medlemsstatene skulle forplikte seg til å fremme alternativer til domfellelser og straff, herunder opphevelse av straffansvar.

3. Uttalelse fra justiskomiteen

Helse- og omsorgskomiteens utkast til innstilling ble 11. mai 2021 sendt til justiskomiteen til uttalelse. Justiskomiteen uttaler følgende i brev av 25. mai 2021:

«Justiskomiteens medlemmer viser til sine respektive partiers merknader i innstillingen. I tillegg har komiteen følgende merknader:

‘Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet merker seg at regjeringens partiene fremdeles fremholder at en differensiert modell som sørger for at tunge rusavhengige møtes med hjelp fremfor straffere-

aksjoner strider mot Grunnlovens likhetsprinsipp. Disse medlemmer er ikke enige i dette, og vil også vise til at både tidligere riksadvokat Tor-Aksel Busch og tidligere høyesterettsdommer Georg F. Rieber-Mohn avviser dette. Disse medlemmer viser til og støtter opp under merknaden fra Arbeiderpartiet og Senterpartiets medlemmer i helse- og omsorgskomiteen om dette.

Disse medlemmer mener at det ikke er riktig å legge et straffeansvar ovenfor en person som er tungt rusavhengig, og mener at dette er en sykdom som må møtes med helsehjelp. Disse medlemmer vil også vise til at en trussel om straffeansvar vil ha liten eller ingen effekt hos et menneske som er avhengig av rusmidler. Tidligere høyesterettsdommer Georg F. Rieber Mohn har blant annet uttalt følgende som vi ønsker å vise til i denne sammenhengen:

«Jeg ser det slik at denne personen er ‘partielt utilregnelig’ – han mangler skyld i forhold til egen bruk av stoff, men er ansvarlig for alle andre typer straffbare handlinger. Også vinningskriminalitet for å skaffe seg stoff, selv om det her vil foreligge sterkt formildende omstendigheter.

Ganske annerledes er situasjonen for ungdom eller voksne som eksperimenterer med narkotika i helgene eller bruker det bare til «fest», uten at narkotikaen har tatt kontroll over deres liv. I disse miljøene er også faren stor for ‘smitte’ og nyrekuttering til stoff blant yngre personer. Her har straffansvaret en viss avskrekkende effekt, i alle fall hvis oppdagelsesrisikoen ikke er for lav og politiets forfølgning ikke for slapp. Over tid vil sannsynligvis straffansvaret uansett ha en moraldannende og -styrkende virkning. Og straffbarheten vil være et viktig hjelpemiddel i politiets forebyggende arbeid blant ungdom.

På denne bakgrunn er det etter mitt skjønne gode grunner for å skille mellom disse to hovedgruppene i spørsmålet om avkriminalisering. En annen sak at det her vil være en stor gråsone og lovtekniske utfordringer å utforme straffebudet som skal skille mellom gruppene. Men noen umulig oppgave kan det ikke være.»

Komiteens medlemmer fra Høyre og Sosialistisk Venstreparti viser til at Arbeiderpartiet og Senterpartiet tilsynelatende tar til orde for en ruslovgivning som behandler rusavhengige som utilregnelige. I 2019 uttalte daværende riksadvokat Tor Aksel Busch og justiskomiteens leder Lene Vågslid at det i en rettsstat ikke kan være uforutsigbart hvem som har skyldevne, og at uklaare utilregnelighetsregler ville kunne medføre stor ulikhet for loven. Disse medlemmer er enige i disse uttalelsene. Nettopp av disse grunnene, er det svært uheldig og uholdbart å differensiere ruslovgivningen basert på et utilregnelighetsprinsipp, slik Arbeiderpartiet og Senterpartiet nå legger opp til.

Disse medlemmer mener det er uhensiktsmessig å behandle rusavhengighet som utilregnelighet, da selv påført rus under avhengighet ofte ikke innebærer manglende forståelse for handlingen. Rusavhengige vil i utgangspunktet være sine handlinger fullt bevisst også når handlingene er motivert av avhengigheten. Hvis svekket selvkontroll alene kan fritas for ansvar, reiser dette spørsmål om hvorvidt andre tilstander av svekket selvkontroll også bør være ansvarsfrie, som for eksempel abnorm seksualdrift eller kleptomani. Det er også et spørsmål om rusavhengige også bør fritas for ansvar for vinningskriminalitet eller narkotikasalg de

begår for å få råd til narkotika, dersom handlingen begås i desperasjon etter å skaffe stoff i en akutt tilstand av rus sug eller abstinens. At slike lovbrudd er mer straffverdige enn narkotikabruk, tilsier ikke at vurderingen av skyldene stiller seg noe annerledes, og hvis hovedgrunnen til å unnta rusavhengige straffansvar er at lovbruddet deres ikke er straffverdig nok, taler dette heller for at lovbruddet avkriminaliseres, slik rusreformen legger opp til, enn at utilregnelighetsbegrepet utvannes.

Disse medlemmer mener at det ikke er opplagt at rusavhengige alltid mangler kontroll over sine handlinger i en grad som tilsier ansvarsfrihet. For eksempel vil rusavhengige ofte ha gjennomgått avrusning en rekke ganger. Selv langtkomne rusavhengige vil dessuten kunne bruke et stoff de er avhengige av når abstinens og rus sug først er blitt døyvet. Ettersom forslaget til Arbeiderpartiet og Senterpartiet nødvendigvis innebærer innføring av et blandet prinsipp, hvor det kreves årsakssammenheng mellom avhengigheten og lovbruddet, er det da sannsynlig at rusavhengige i hvert fall vil kunne straffes for oppbevaring av et stoff i tilfeller hvor de kunne ha kvittet seg med stoffet i mer viljesterke øyeblikk. Et slikt krav til årsakssammenheng vil være ufravikelig for at regelen skal kunne ha noen legitimitet, da narkotikabegrepet favner om mange ulike stofftyper, og selv langtkomne rusavhengige normalt bare vil være avhengige av noen få.

Disse medlemmer mener videre at en rusreform basert på utilregnelighetsmodell vil være umulig å håndheve i praksis. For å konstatere manglende handlingsfrihet, ville det i det minste måtte kreves en uoverkommelig trang. Det er vanskelig å se hvordan et slikt krav operasjonaliseres, da ulike stoffer gir ulike avhengighetssymptomer, og disse også ville måtte være av en viss intensitet for å kunne sies ansvarsfrie. Denne intensiteten er neppe etterprøvbare eller kvantifiserbare. Det vil heller ikke være kurant å benytte kriterier som f. eks. avhengighetens varighet, da enkelte stoffer kan gi sterke abstinenser etter relativt kort tids sammenhengende bruk i høye doser.

Disse medlemmer viser til at et krav om sterk avhengighet og et krav om årsakssammenheng vil by på uklarhet som i praksis kan medføre uforutsigbarhet og vilkårlig straffefølgning. Dette støter mot både legalitetsprinsippet og likhetsprinsippet'.»

4. Forslag fra mindretall

Forslag fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen evaluere bruken og effekten av ordninger med ruskontrakter og andre typer forpliktende avtaler for ungdom.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen sikre at helsepersonells opplysningsplikt knyttet til pasienters rusbruk må bero på en konkret vurdering, ikke hvorvidt rusmiddelet er lovlig eller ikke.

Forslag fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti:

Forslag 3

I

I lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker gjøres følgende endringer:

§ 69 nytt fjerde ledd skal lyde:

Når straffeskyld anses bevist, kan påtalemyndigheten unnlate å påtale erverv, besittelse eller oppbevaring av narkotika til egen bruk som overskrider mengdebegrensninger for straffrihet bestemt i medhold av legemiddelloven § 31 femte ledd og straffeloven § 231 tredje ledd. Påtaleunntatelsen kan gis på vilkår av at siktede ikke begår en ny straffbar handling i en prøvetid, og at siktede etter innkalling møter hos rådgivende enhet for narkotikasaker, jf. straffeloven § 37 første ledd bokstav k. Reglene i annet ledd og tredje ledd annet og tredje punktum gjelder tilsvarende. Kongen kan ved forskrift fastsette mengdebegrensninger for bruk av påtaleunntatelse etter denne bestemmelsen.

II

I lov 4. desember 1992 nr. 132 om legemidler m.v. gjøres følgende endringer:

§ 31 andre ledd skal lyde:

Erverv, besittelse og bruk av dopingmidler, jf. § 24 a første ledd, straffes med bøter eller fengsel inntil 6 måneder, eller begge deler.

§ 31 nytt femte ledd skal lyde:

Straff etter første ledd får ikke anvendelse på overtredelse av bestemmelser gitt i medhold av § 22 annet ledd, eller overtredelse av § 24, ved egen bruk av narkotika eller erverv eller besittelse av narkotika til egen bruk. Kongen kan ved forskrift fastsette mengdebegrensninger for straffrihet etter denne bestemmelsen.

III

I lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet gjøres følgende endringer:

Ny § 9 a skal lyde:

§ 9 a Visitasjon av person, gjenstand eller oppbevaringssted

Politiet kan visitere person, gjenstand eller oppbevaringssted, når det er overveiende sannsynlig at personen innehar et stoff som etter regler med hjemmel i legemiddelloven § 22 er å anse som narkotika.

Uten personens samtykke kan visitasjon etter paragrafen her bare skje etter beslutning av politimesteren eller den han bemyndiger. Dersom det må antas at formålet med visitasjonen vil forspilles ved opphold, kan beslut-

ningen treffes av politiet på stedet. Det skal opplyses om hva saken gjelder og hva visitasjonen omfatter.

Utfallet av visitasjonen skal nedtegnes snarest mulig.

Politiet kan beslaglegge og tilintetgjøre narkotika som innehas uten lovlig adgang.

Departementet kan gi nærmere forskrifter om visitasjon og beslag i medhold av paragrafen her.

Ny § 9 b skal lyde:

§ 9 b Testing av narkotikapåvirkning

Politiet kan foreta en særskilt undersøkelse av om det foreligger tegn og symptomer på påvirkning av et stoff som etter regler med hjemmel i legemiddelloven § 22 er å anse som narkotika, når personen fremstår som påvirket av et slikt stoff og det foreligger rimelig grunn til å bekrefte eller avkrefte dette.

Dersom politiet anser det overveiende sannsynlig at personen er påvirket av narkotika, skal personen få tilbud om å gjennomføre foreløpig test som nevnt i vegtrafikkloven § 22 a første ledd eller å fremstilles for utåndingsprøve, blodprøve, spyttprøve og klinisk legeundersøkelse som nevnt i vegtrafikkloven § 22 a annet ledd, for å søke å fastslå eller avkrefte påvirkningen. Det samme gjelder dersom politiet anser det overveiende sannsynlig at personen har brukt narkotika, og testing etter første punktum er egnet til å påvise den tidligere bruken. Test, prøve eller undersøkelse etter første og annet punktum gjennomføres av personell som angitt i vegtrafikkloven § 22 a tredje ledd.

Opplysninger om gjennomføring og utfall av tiltak etter paragrafen skal nedtegnes snarest mulig. Departementet kan gi nærmere forskrifter om beslutning og gjennomføring av tiltak etter paragrafen.

Ny § 9 c skal lyde:

§ 9 c Pålegg om oppmøte for rådgivende enhet for narkotikasaker

Politiet kan pålegge en person å møte hos rådgivende enhet for narkotikasaker i kommunen når det er overveiende sannsynlig at personen har brukt, eller forsøkt å bruke, stoff som etter regler med hjemmel i legemiddelloven § 22 er å anse som narkotika, eller at personen har ervervet, eller forsøkt å erverve, eller innehar eller har innehatt et slikt stoff til egen bruk. Politiet kan også pålegge foreldre eller andre med foreldreansvar for en person under 18 år som er pålagt oppmøteplikt etter denne bestemmelsen, å møte hos rådgivende enhet for narkotikasaker.

Vedtak om møteplikt for rådgivende enhet skal grunngis.

Departementet kan gi nærmere forskrifter om vedtak etter bestemmelsen her, meddelelse av vedtaket, oversendelse av vedtaket til rådgivende enhet i kommunen og politiets behandling av opplysninger i slike saker.

§ 30 nytt andre ledd skal lyde:

Straff etter første ledd nr. 1 kommer ikke til anvendelse på unnlatelse av å etterkomme pålegg gitt i medhold av § 9 c første ledd.

IV

I lov 2. juli 2004 nr. 64 om ordning med brukerrom for inntak av narkotika gjøres følgende endringer:

§ 4 første ledd oppheves.

V

I lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff gjøres følgende endringer:

§ 37 første ledd bokstav j og k skal lyde:

- j) gjennomføre ungdomsoppfølging i konfliktrådet med varighet på inntil ett år, forutsatt at domfelte var mellom 15 og 18 år på handlingstidspunktet, at saken egner seg for slik behandling og at det foreligger samtykke fra domfelte og domfeltes eventuelle verger,
- k) møte hos rådgivende enhet for narkotikasaker etter innkalling, forutsatt at domfellelsen gjelder erverv, besittelse eller oppbevaring av narkotika til domfeltes egen bruk som overskrider mengdebegrensninger for straffrihet bestemt i medhold av legemiddelloven § 31 femte ledd og straffeloven § 231 tredje ledd, eller

Nåværende første ledd bokstav k blir første ledd ny bokstav l.

§ 53 fjerde ledd skal lyde:

Dersom lovbrøyteren var under 18 år på handlingstidspunktet, kan retten bestemme at fullbyrdingen av straffen utsettes i en prøvetid (betinget bot). Det samme gjelder når en lovbrøyer har ervervet, besittet eller oppbevart narkotika til egen bruk som overskrider mengdebegrensninger for straffrihet bestemt i medhold av legemiddelloven § 31 femte ledd og straffeloven § 231 tredje ledd. Prøvetiden skal i alminnelighet være to år. Fullbyrdingsutsettelse gis på det grunnvilkår at den domfelte ikke begår en ny straffbar handling i prøvetiden. I tillegg kan retten fastsette særvilkår som nevnt i § 36 og § 37 bokstav a til k. Den siktede skal få uttale seg om særvilkår før de fastsettes. § 39 gjelder tilsvarende så langt den passer. Ved forelegg gjelder reglene om betinget bot tilsvarende så langt de passer.

§ 231 nytt tredje ledd skal lyde:

Straff etter første og annet ledd får ikke anvendelse på erverv eller oppbevaring av narkotika til egen bruk. Kongen kan ved forskrift fastsette mengdebegrensninger for straffrihet etter denne bestemmelsen.

VI

I lov 24. juni 2011 nr. 30 om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. gjøres følgende endringer:

Ny § 3-9 b skal lyde:

§ 3-9 b *Rådgivende enhet for narkotikasaker*

Kommunen skal ha en rådgivende enhet for narkotikasaker. Denne enheten skal ha ansvaret for å møte personer som er ilagt oppmøteplikt etter politiloven § 9 c. Det samme gjelder når oppmøte for enheten er satt som vilkår for en bestemt strafferettslig reaksjon.

Departementet kan gi nærmere forskrifter om den rådgivende enheten, blant annet om organisering og tjenestens innhold, inkludert formidling til og samhandling med andre tjenester og om kommunens behandling av opplysninger i slike saker.

Ny § 3-9 c skal lyde:

§ 3-9 c *Overtredelsesgebyr*

Kommunen kan ilegge overtredelsesgebyr, jf. forvaltningsloven § 44 på to ganger rettsgebyret til personer som forsettlig eller uaktsomt unnlater å overholde pålegg gitt med hjemmel i politiloven § 9 c om oppmøte for rådgivende enhet for narkotikasaker.

Gebyr etter første ledd kan bare ilegges personer over 16 år. Gebyr kan ikke ilegges dersom det vil være urimelig tyngende sett i lys av overtreders økonomiske situasjon og livssituasjon for øvrig. Gebyr skal ikke ilegges når oppmøte for rådgivende enhet for narkotikasaker er satt som vilkår for en bestemt strafferettslig reaksjon.

Statsforvalteren behandler klager på vedtak om overtredelsesgebyr etter første ledd.

Statens innkrevingssentral krever inn gebyr gitt med hjemmel i første ledd etter reglene i lov 11. januar 2013 nr. 3 om Statens innkrevingssentral.

VII

1. Loven gjelder fra den tiden Kongen bestemmer. Kongen kan sette i kraft de enkelte bestemmelsene til forskjellig tid.
2. Kongen kan gi nærmere overgangsregler.

Forslag 4

Straffeprosessloven § 195 annet ledd skal lyde:

Det samme gjelder når noen mistenkes for overtredelse av straffeloven §§ 162, 323, 326, 334 eller 353, eller legemiddeloven § 31 annet ledd, jf. § 24 første ledd.

Forslag 5

Legemiddeloven § 31 annet ledd og nytt tredje ledd skal lyde:

Besittelse og bruk av narkotika, jf. § 24 første ledd, straffes med bøter.

Erverv, besittelse og bruk av dopingmidler, jf. § 24 a første ledd, straffes med bøter eller fengsel inntil 6 måneder, eller begge deler.

Dagens tredje og fjerde ledd blir henholdsvis fjerde og femte ledd.

Forslag fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet:

Forslag 6

Stortinget ber regjeringen utrede og fremme forslag til nødvendige endringer i lovverket som sikrer en avkriminalisering for bruk og besittelse av mindre brukerdoser for tunge rusavhengige, slik at denne gruppen møtes med god helsehjelp og oppfølging istedenfor straffereaksjoner.

Forslag fra Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti:

Forslag 7

Utlendingsloven § 66 første ledd bokstav c skal lyde:

- c) når utlendingen her i riket er ilagt straff eller særreaksjon for et forhold som kan føre til fengselsstraff, for overtredelse av legemiddeloven § 31 annet ledd, jf. § 24 første ledd, eller for overtredelse av et av følgende straffebud i straffeloven:

§ 323 (mindre tyveri)

§ 326 (mindre underslag)

§ 334 (mindre heleri)

§ 339 (mindre hvitvasking)

§ 362 (mindre dokumentfalsk)

§ 373 (mindre bedrageri)

Forslag fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 8

Stortinget ber regjeringen sørge for at sperring av reaksjoner for bruk og besittelse av narkotika til eget bruk etter tre år, gitt at det ikke er registrert flere straffbare forhold i den aktuelle perioden, gis tilbakevirkende virkning.

Forslag fra Arbeiderpartiet:

Forslag 9

I lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff gjøres følgende endringer:

§ 37 første ledd bokstav j og k skal lyde:

- j) gjennomføre ungdomsoppfølging i konfliktrådet med varighet på inntil ett år, forutsatt at domfelte var mellom 15 og 18 år på handlingstidspunktet, at saken egner seg for slik behandling og at det foreligger samtykke fra domfelte og domfeltes eventuelle verger,
- k) møte hos rådgivende enhet for russaker etter innkalling, forutsatt at domfellelsen gjelder erverv, besittelse eller oppbevaring av narkotika til domfeltes egen bruk etter § 231 eller legemiddeloven § 31, jf. § 24 første ledd, eller

Nåværende første ledd bokstav k blir første ledd ny bokstav l.

§ 53 fjerde ledd skal lyde:

Dersom lovbrøyteren var under 18 år på handlings-tidspunktet, kan retten bestemme at fullbyrdingen av straffen utsettes i en prøvetid (betinget bot). *Det samme gjelder når en lovbrøyter har ervervet, besittet eller oppbe- vart narkotika til egen bruk etter § 231 eller legemiddello- ven § 31, jf. § 24 første ledd.* Prøvetiden skal i alminnelig- het være to år. Fullbyrdingsutsettelse gis på det grunn- vilkår at den domfelte ikke begår en ny straffbar hand- ling i prøvetiden. I tillegg kan retten fastsette særvilkår som nevnt i § 36 og § 37 bokstav a til k. Den siktede skal få uttale seg om særvilkår før de fastsettes. § 39 gjelder tilsvarende så langt den passer. Ved forelegg gjelder reglene om betinget bot tilsvarende så langt de passer.

I lov 24. juni 2011 nr. 30 om kommunale helse- og om- sorgstjenester m.m. gjøres følgende endringer:

Ny § 3-9 b skal lyde:

§ 3-9 b Rådgivende enhet for russaker

Kommunen skal ha en rådgivende enhet for russaker. Denne enheten skal ha ansvaret for å møte personer når oppmøte for enheten er satt som vilkår for en bestemt strafferettslig reaksjon, inkludert gjennomføre ruskon- troll etter straffeloven § 37 første ledd bokstav d dersom det er satt som vilkår.

Departementet kan gi nærmere forskrifter om den rådgivende enheten, blant annet om organisering og tje- nestens innhold, inkludert formidling til og samhandling med andre tjenester og om kommunens behandling av opplysninger i slike saker.

Forslag 10

Stortinget ber regjeringen foreslå lovendringer som sørger for at fengsel ikke lenger blir straffereaksjon for brudd på legemiddellovens bestemmelser om bruk og besittelse av narkotika til eget bruk, herunder også fore- slå avbøtende tiltak for konsekvenser av endringer i lov.

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 11

Stortinget ber regjeringen sikre at rusavhengige som opparbeider seg bøter, får valg mellom bøtesoning, bøtetjeneste eller behandling.

Forslag fra Senterpartiet:

Forslag 12

Stortinget ber regjeringen vurdere å utvide ordnin- gen med å fjerne anmerkninger i reaksjonsregisteret et- ter et visst antall år til også å gjelde for ungdom over 18 år.

Forslag 13

Stortinget ber regjeringen sørge for at dagens prak- sis, der så nær som ingen soner ubetinget fengselsstraff for bruk og mindre besittelse av rusmiddel, blir videre- ført.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 14

Stortinget ber regjeringen sikre at mindreårige som blir pålagt obligatorisk møte med den kommunale råd- givningsenheten for narkotikasaker, skal pålegges to møter. Det første møtet skal være med den mindreårige og enheten. Det andre møtet skal være med foreldre el- ler andre med foreldreansvar, den mindreårige og enhe- ten. Foreldre eller andre med foreldreansvar skal ikke kobles inn før barnet har møtt enheten og uttalt seg om det er trygt for barnet.

Forslag 15

Stortinget ber regjeringen, der det foreslås pålagt obligatorisk oppmøte til den kommunale rådgivende enheten for narkotikasaker, gjennomføre dette uten at det samtidig pålegges gebyr ved manglende oppmøte. Den kommunale rådgivende enheten for narkotikasaker skal jobbe oppsøkende ved brudd på møteplikten.

Forslag 16

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stor- tinget med lovforslag som sikrer rusbrukere mot anmel- delse og straffeforfølgelse for bruk og besittelse av illegale rusmidler når de kontakter myndighetene for hjelp til seg selv eller andre.

Forslag 17

Stortinget ber regjeringen opprette en uavhengig politikommisjon som skal se på bruk av tvangsmidler i narkotikasaker.

5. Komiteens tilråding

Komiteens tilråding I fremmes av medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Ven- streparti, Venstre og Kristelig Folkeparti.

Komiteens tilråding II fremmes av medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Ven- stre og Kristelig Folkeparti.

Komiteens tilråding III fremmes av medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

Stortinget ber regjeringen sørge for at politiet ikke straffefølger overtredelse av legemiddeloven § 24 første ledd, der overtredelse yter assistanse eller tilkaller nødetater i akutte nødsituasjoner, eller der en slik overtredelse avdekkes hos fornærmede ved anmeldelse av andre straffbare forhold.

II

Stortinget ber regjeringen sørge for at opplysninger i reaksjonsregisteret om personer som er ilagt strafferettslige reaksjoner for bruk og besittelse av narkotika til eget bruk, sperres etter tre år. Sperring forutsetter at det ikke er registrert flere straffbare forhold i den aktuelle perioden.

III

Stortinget ber regjeringen sørge for at samfunnets reaksjoner i forbindelse med problematisk bruk av rusmidler er forholdsmessige, og kan knyttes til rusbruken. Stortinget ber regjeringen særlig gjennomgå praksis med tap av førerrett i tilfeller der man ikke ser noen sammenheng mellom personens bruk av rusmidler og føring av motorvogn.

IV

Dokument 8:111 S (2020–2021) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Jan Bøhler, Per Olaf Lundteigen, Kjersti Toppe og Trygve Slagsvold Vedum om at rusavhengige ikke skal straffefølges – vedlegges protokollen.

Oslo, i helse- og omsorgskomiteen, den 27. mai 2021

Geir Jørgen Bekkevold

leder

Sveinung Stensland

ordfører